

Державна служба України з надзвичайних ситуацій
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
Навчально-науковий інститут цивільного захисту
Кафедра екологічної безпеки

«Допущено до захисту»
Завідувач кафедри
екологічної безпеки
доктор с.-г. н., професор

Андрій КУЗИК
“ _____ ” _____ 2024 року

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

на тему: «Аналіз порушень природоохоронного законодавства на територіях природно-заповідного лісового фонду Львівської області за результатами державного екологічного контролю»

Виконала:
здобувач 6 курсу, групи ЕК-61мз
спеціальності 101 "Екологія"
Дебера Н.Р.
Керівник:
к. с-г. н., доцент
Гринчишин Н.М.
Рецензент:
к. с-г. н., доцент Дацко Т.М.

Львів – 2024 року

Державна служба України з надзвичайних ситуацій
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
Навчально-науковий інститут цивільного захисту
Кафедра екологічної безпеки

Освітній ступінь магістр
Спеціальність Екологія 101
Освітня програма «Екологічна безпека»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
екологічної безпеки
доктор с.-г. н., професор

“ _____ ” _____ 2023 року
Андрій КУЗИК

ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу

Здобувачу _____ Дебері Наталії Романівні
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи «Аналіз порушень природоохоронного законодавства на територіях природно-заповідного лісового фонду Львівської області за результатами державного екологічного контролю»

керівник роботи: Гринчишин Наталія Миколаївна, к.с.-г.н., доцент,
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)
затверджені наказом ЛДУ БЖД від “20” листопада 2023 року № НС-144/90.

2. Термін подання здобувачем роботи “02” лютого 2024 року

3. Початкові дані до роботи

Закон України “Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності” від 05 квітня 2007 року № 877-V;

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження спеціальних такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної порушенням законодавства про природно-заповідний фонд» від 10 травня 2022 р. № 575;

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної лісу» від 23.07.2008 № 665.

4. Зміст кваліфікаційної роботи (перелік питань, які потрібно розробити)

1) Роль і значення природно-заповідного та лісовий фондів України.

2) Загальна характеристика природно-заповідного та лісового фондів Львівської області.

3) Аналіз основних видів порушень природоохоронного законодавства на територіях природно-заповідного та лісового фондів у Львівській області.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

Презентація Microsoft Power Poin

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада Консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7. Дата видачі завдання 21.11.2023 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назви етапів виконання дипломної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1.	Написання першого розділу	21.11.2023 01.12.2023	
2.	Написання другого розділу	04.12.2023 22.12.2023	
3.	Написання третього розділу	08.01.2024 26.01.2024	
4.	Оформлення роботи	29.01.2024 02.02.2024	
5.	Підготовка доповіді та презентації	05.02.2024 08.02.2024	

Здобувач

(підпис)

Дебера Н.Р.

(прізвище та ініціали)

Керівник роботи

(підпис)

Гринчишин Н.М.

(прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Дебера Н.Р. Кваліфікаційна робота магістра за спеціальністю 101 «Екологія» на тему: «Аналіз порушень природоохоронного законодавства на територіях природно-заповідного лісового фонду Львівської області за результатами державного екологічного контролю».

Робота містить 78 сторінок, 15 рисунків, 2 таблиці, 52 джерела.

Представлено аналіз планових та позапланових заходів на території природно-заповідного та лісового фонду Державною екологічною інспекцією у Львівській області.

Мета роботи: визначення ефективності проведення перевірок державного нагляду (контролю) Державною екологічною інспекцією у Львівській області на територіях природно-заповідного та лісового фондів.

Об'єкт дослідження – заходи державного нагляду (контролю) природно-заповідного та лісового фонду у Львівській області.

Предмет дослідження – основні види порушень на територіях природно-заповідного та лісового фонду.

Методи дослідження: аналіз, порівняння, узагальнення.

Результати дослідження показують ефективність проведення планових та позапланових заходів державного нагляду (контролю) природно-заповідного та лісового фонду Львівської області для виявлення правопорушень у сфері охорони навколишнього природного середовища, зокрема в нарахуванні збитків завданих довкіллю.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: природно-заповідний фонд, лісовий фонд, природоохоронне законодавство, планові перевірки, позапланові перевірки, державний екологічний контроль.

ABSTRACT

Debera N.R. Master's qualification thesis on the specialty 101 «Ecology» on the topic: «Analysis of violations of environmental legislation in the territories of the nature reserve forest fund of the Lviv region according to the results of state environmental control».

The work contains 78 pages, 15 figures, 2 tables, 52 sources.

The analysis of planned and unplanned activities on the territory of the nature reserve and forest fund by the State Ecological Inspection in the Lviv region is presented.

The purpose of the work: to determine the effectiveness of inspections of state supervision (control) by the State Environmental Inspection in the Lviv region on the territories of nature reserves and forest funds.

The object of the research is measures of state supervision (control) of the nature reserve and forest fund in the Lviv region.

The subject of the study is the main types of violations in the territories of the nature reserve and forest fund.

Research methods: analysis, comparison, generalization.

The results of the study show the effectiveness of planned and unplanned measures of state supervision (control) of the nature reserve and forest fund of the Lviv region to detect violations in the field of environmental protection, in particular, in calculating damages caused to the environment.

KEY WORDS: nature reserve fund, forest fund, environmental legislation, scheduled inspections, unscheduled inspections, state environmental control.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1 РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ТА ЛІСОВОГО ФОНДІВ УКРАЇНИ	9
1.1 Природно-заповідний фонд України.	9
1.2 Лісовий фонду України	19
1.3 Аналіз порушень на територіях природно-заповідного та лісового фонду	25
1.3.1 Порушення екологічного законодавства.....	25
1.3.2 Спричинені агресією рф	33
РОЗДІЛ 2 ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ТА ЛІСОВОГО ФОНДІВ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	36
2.1 Загальна характеристика природно-заповідного фонду Львівської області.....	36
2.2 Загальна характеристика лісового фонду Львівської області	43
РОЗДІЛ 3 АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ВИДІВ ПОРУШЕНЬ ПРИРОДООХОРОННОГО ЗАКОНОДАВСТВА НА ТЕРИТОРІЯХ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ТА ЛІСОВОГО ФОНДІВ У ЛЬВІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ.....	48
3.1 Державний нагляд (контроль) Державною екологічною інспекцією у Львівській області.....	55
3.2 Аналіз актів перевірок природно-заповідного та лісового фонду Львівської області	58
ВИСНОВКИ.....	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	72

ВСТУП

Лісам належить важлива роль у житті як окремої особи, так і суспільства загалом. З одного боку, вони є ключовою наземною екосистемою, суттєво впливають на клімат, якість води та повітря, а з іншого - це важливе джерело різноманітних матеріальних ресурсів, необхідних для життя сучасного суспільства, таких як будівельне дерево, сировина для виробництва паперу та меблів, дрова, а також рослини, які використовуються у харчуванні та медицині. Ліси - основа природно-заповідного фонду України, ключові елементи екомережі.

Збереження лісів є загальносуспільною проблемою. Неконтрольована, протиправна та самовільна вирубка лісів наносить не тільки матеріальні, а й непоправні екологічні збитки державі й суспільству. Охорона лісів від незаконних порубок або незаконного перевезення, зберігання, збуту лісу виходить на одне з перших завдань у світовому масштабі [52].

Для того, щоб запобігти або виявити факт незаконної вирубки лісу в межах лісового фонду та природно-заповідного фонду України здійснюються заходи державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів, які проводять територіальні органи Державної екологічної інспекції України.

На території Львівської області повноваження з проведення державного екологічного нагляду (контролю) здійснює Державна екологічна інспекція у Львівській області.

Мета роботи: визначення ефективності проведення перевірок державного нагляду (контролю) Державною екологічною інспекцією у Львівській області на територіях природно-заповідного та лісового фондів.

Об'єкт дослідження – заходи державного нагляду (контролю) природно-заповідного та лісового фонду у Львівській області.

Предмет дослідження – основні види порушень на територіях природно-заповідного та лісового фонду.

Методи дослідження: аналіз, порівняння, узагальнення.

Основні завдання дослідження:

- визначити роль і значення природно-заповідного та лісового фондів України;
- охарактеризувати сучасний стан природно-заповідного та лісового фондів Львівської області;
- проаналізувати порушення в сфері охорони навколишнього природного середовища та методики нарахування збитків, заподіяних порушенням природоохоронного законодавства на територіях природно-заповідного та лісового фондів України;
- ознайомитись з повноваженнями та функціями Державної екологічної інспекції у Львівській області в сфері охорони навколишнього природного середовища на територіях природно-заповідного та лісового фондів Львівської області;
- провести аналіз планових та позапланових заходів державного нагляду (контролю) природно-заповідного та лісового фонду Львівської області;
- визначити ефективність проведення планових і позапланових перевірок на територіях природно-заповідного та лісового фонду Львівської області.

Практичне значення дослідження. Результати дослідження доводять економічний та екологічний ефект заходів державного нагляду (контролю) у сфері охорони природно-заповідного та лісового фонду.

Публікації. Дебера Н.Р., Гринчишин Н.М. Ефективність державного контролю на територіях природно-заповідного і лісового фондів. *Проблеми та перспективи розвитку системи безпеки життєдіяльності*: зб. наук. праць XVIII Міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчених, курсантів та студентів. Львів: ЛДУ БЖД, 2024.

РОЗДІЛ 1

РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ТА ЛІСОВОГО ФОНДІВ УКРАЇНИ

1.1 Природно-заповідний фонд України

Природно-заповідний фонд України — ділянки суші і водного простору, природні комплекси та об'єкти, які мають особливу природоохоронну, наукову, естетичну, рекреаційну та іншу цінність і виділені з метою збереження природної різноманітності ландшафтів, генофонду тваринного і рослинного світу, підтримання загального екологічного балансу та забезпечення фонового моніторингу навколишнього природного середовища [1].

Наразі природно-заповідний фонд (ПЗФ) є одним із найбільш дієвих механізмів охорони найцінніших лісів. Численні лісові заказники, заповідні урочища, а також національні природні парки та інші об'єкти ПЗФ включають у себе чимало українських лісів, які потребують охорони [2].

Відповідно до Закону України «Про природно-заповідний фонд України» №2456-ХІІ прийнятий 16.06.92 р. до об'єктів ПЗФ відносяться [3]:

- природні території та об'єкти – природні заповідники, біосферні заповідники, національні природні парки, регіональні ландшафтні парки, заказники, пам'ятки природи, заповідні урочища;

- штучно створені об'єкти – ботанічні сади, дендрологічні парки, зоологічні парки, пам'ятки природи, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва.

Штучно створені об'єкти та заказники можуть набувати загальнодержавного або місцевого значення, залежно від їх цінності. Відмінність полягає у процедурі їх розробки та затвердження [3]:

- для об'єктів загальнодержавного значення Проект створення (або його розділи), склад та зміст якого визначений Методичними рекомендаціями про необхідність створення чи оголошення об'єкту/території ПЗФ (Наказ №306 від 21.08.2018 р.), готується центральним органом виконавчої влади. Розгляд

Проекту надано органам Мінприроди. У разі схвалення, забезпечується розробка проекту створення території чи об'єкта ПЗФ з власниками та первинними користувачами природних ресурсів. Остаточне рішення щодо створення приймається Президентом України.

– для об'єктів місцевого значення клопотання забезпечується проектними або науковими установами. Рішення про створення об'єкта ПЗФ покладається на структурні підрозділи облдержадміністрації та оголошується шляхом рішення сесії обласної ради.

В Україні 8633 території та об'єкти природно-заповідного фонду – це 6,8 % площі країни. У складі природно-заповідного фонду – 5 біосферних заповідників, 19 природних заповідників, 53 національних природних парки (рис.1.1) [5].

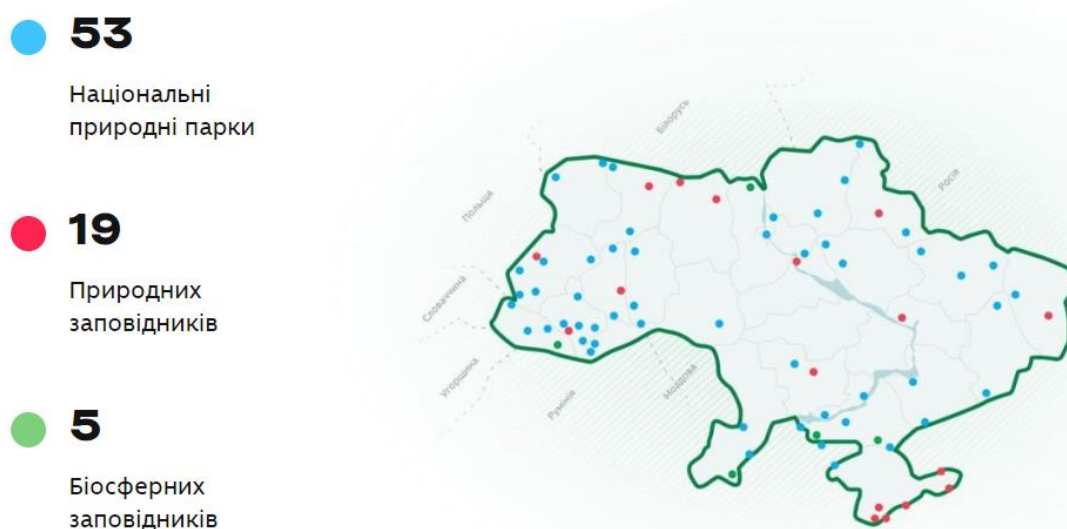

Рисунок 1.1 – Карта природно-заповідного фонду України [5]

Природні та біосферні заповідники, національні природні парки – є юридичними особами, території яких підлягають вилученню з господарського користування [3].

Національний природний парк – одна з найвищих категорій природоохоронних територій. Це територія, що знаходиться у державній

власності та на якій обмежена господарська діяльність задля збереження природного середовища [7].

Найчастіше національний парк плутають із заповідником – природоохоронною територією іншої категорії. Найсуттєвіша відмінність полягає в тому, що в заповідниках заборонена будь яка господарська діяльність та втручання в перебіг природних процесів. Сенс створення заповідників полягає в збереженні природи в первісному, недоторканому вигляді. Національний парк – це принципово інша природоохоронна територія. Ідея створення національних парків полягає в переході на такий тип природокористування, який найменшим чином шкодитиме природі. Однією з цілей створення національних парків є відпочинок, тому тут дозволено відвідування туристів та перебування на своїй території за певними умовами. Окрім того, території національних парків можуть включати в себе населені пункти, або господарські об'єкти [7].

Відповідно до мети створення НПП на нього покладається виконання таких завдань [8]:

- збереження цінних природних та історико-культурних комплексів і об'єктів;
- створення умов для організованого туризму, відпочинку та інших видів рекреаційної діяльності в природних умовах з додержанням режиму охорони заповідних природних комплексів та об'єктів;
- проведення наукових досліджень природних комплексів та їх змін в умовах рекреаційного використання, розробка наукових рекомендацій з питань охорони навколишнього природного середовища та ефективного використання природних ресурсів;
- проведення екологічної освітньо-виховної роботи.

В Україні перший національний парк – Карпатський – було засновано 3 червня 1980 року. Сьогодні 53 природоохоронні території мають цей статус. Найбільше НПП розташовано в Івано-Франківській і Херсонській областях (по

5), а Дніпропетровська й Кіровоградська області не мають на своїй території жодного [6].

Діяльність НПП здійснюється відповідно до Положення про нього та Проекту організації території, охорони, відтворення та рекреаційного використання його природних комплексів та об'єктів. Територія НПП поділяється на такі 4 функціональні зони [8]:

- заповідна зона – призначена для охорони та відновлення найбільш цінних природних комплексів, режим якої визначається відповідно до вимог, встановлених для природних заповідників;
- зона регульованої рекреації – в її межах проводяться короткостроковий відпочинок та оздоровлення населення, огляд особливо мальовничих і пам'ятних місць; у цій зоні дозволяється влаштування та відповідне обладнання туристських маршрутів і екологічних стежок; тут забороняються рубки лісу головногочористування, промислове рибальство й промислове добування мисливських тварин, інша діяльність, яка може негативно вплинути на стан природних комплексів та об'єктів заповідної зони;
- зона стаціонарної рекреації – призначена для розміщення готелів, мотелів, кемпінгів, інших об'єктів обслуговування відвідувачів парку;
- господарська зона – у її межах проводиться господарська діяльність, спрямована на виконання покладених на парк завдань, знаходяться населені пункти, об'єкти комунального призначення парку, а також землі інших землевласників та землекористувачів, включені до складу парку, на яких господарська діяльність здійснюється з додержанням загальних вимог щодо охорони навколишнього природного середовища.

Природний заповідник – одна з категорій природно-заповідного фонду України (колишня назва – “державний заповідник”). Це установа, що має природоохоронний і науково-дослідний статус загальнодержавного значення [4].

Природні заповідники створюються і діють для збереження в первинному стані природних комплексів та об'єктів певних територій, дослідження природних процесів усередині них, оцінювання впливу та змін навколишнього природного середовища, сталого використання природних ресурсів тощо [4].

Біосферні заповідники – це природоохоронні, науково-дослідні установи міжнародного значення, що створюються з метою збереження у природному стані найбільш типових природних комплексів біосфери, здійснення фонових екологічного моніторингу, вивчення навколишнього природного середовища, його змін під дією антропогенних факторів [9].

Біосферні заповідники створюються на базі природних заповідників, національних природних парків з включенням до їх складу територій та об'єктів природно-заповідного фонду інших категорій та інших земель і належать до всесвітньої глобальної мережі біосферних резерватів. Біосферні заповідники повинні включати: типові для окремих біомів ландшафти, екотопи рідкісних видів флори і фауни, біоценозів, рідкісних екосистем, які сприяють збереженню біорізноманіття, територій зі збалансованими господарськими ландшафтами, які збереглися в результаті раціональних традиційних форм природокористування. До екологічних завдань відносяться збереження біотисного і ландшафтного різноманіття, екологічний моніторинг за природними й антропогенними змінами; до економічних – користування екологічно обґрунтованими методами господарювання із застосуванням економічно доцільних технологій; до соціальних – збереження культурних цінностей, екологічна освіта, виховання та підвищення екологічної кваліфікації фахівців охорони природи. У біосферних заповідниках функціонують вчена та науково-технічна ради. Головною темою багаторічних безперервних наукових досліджень у них є ведення «Літопису природи» за спеціальною програмою [9].

Основною формою узагальнення результатів наукових досліджень та спостережень за станом і змінами природних комплексів, виконаних у природних заповідниках, біосферних заповідниках, національних природних парках, є їх літописи природи, матеріали яких використовуються для оцінки

стану навколишнього природного середовища, розроблення заходів щодо охорони та ефективного використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки [10].

Порядок підготовки та програма Літопису природи затверджуються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування і реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища, разом із Національною академією наук України [10].

Для біосферних заповідників установлюється диференціальний режим охорони. Згідно із завданням охорони виділяють такі зони [11]:

- заповідна, яка призначена для збереження і відновлення найбільш цінних природних та мінімально порушених антропогенними чинниками природних комплексів, генофонду рослинності і тваринного світу;
- буферна, яка виділяється з метою запобігання негативному впливу на заповідну зону господарської діяльності на прилеглих територіях;
- антропогенних ландшафтів, що об'єднує території із земле-, лісо-, водокористуванням, поселеннями, рекреацією та іншими видами господарської діяльності.

В Україні налічується 5 біосферних заповідників, з них 2 на Херсонщині, по одному на Київщині, Одещині та Закарпатті [12]:

- Біосферний заповідник “Асканія-Нова”;
- Дунайський біосферний заповідник;
- Карпатський біосферний заповідник;
- Чорнобильський радіаційно-екологічний біосферний заповідник;
- Чорноморський біосферний заповідник.

Природно-заповідний фонд (ПЗФ) охороняється як національне надбання щодо якого встановлено особливий режим охорони, відтворення і використання. Україна розглядає цей фонд як складову частину світової системи природних територій. Розвиток системи природоохоронних територій є важливою передумовою для забезпечення сталого розвитку країни [46].

Державною стратегією регіонального розвитку на 2021-2027 роки, затвердженою постановою Кабінету Міністрів від 5 серпня 2020 року № 695, передбачено розширення площі ПЗФ до 15% від загальної території країни у 2027 році. Цей показник є дуже важливим екологічним і соціальним індикатором, підвищення якого сприяє підтриманню екологічного балансу екосистем та екологічній стабільності територій. Так, Конвенцією про охорону біологічного різноманіття, сторонами якої є 196 країни світу, серед яких і Україна, поставлено завдання створити систему природоохоронних територій на площі 17% суходолу та 10% морських акваторій [46].

Створення природоохоронних територій також передбачено іншими діючими в Україні міжнародними конвенціями і угодами, а саме: Конвенцією про водно-болотні угіддя міжнародного значення, головним чином як середовища перебування водоплавних птахів (Рамсарська конвенція, стаття 2), Конвенцією про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі (Бернська конвенція, стаття 4), Конвенцією про збереження мігруючих видів диких тварин (Боннська конвенція, стаття 2), Конвенцією про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини (Конвенція про всесвітню спадщину, стаття 5), Рамковою конвенцією про охорону та сталий розвиток Карпат (Карпатська конвенція, стаття 4), Програмою ЮНЕСКО «Людина і біосфера» [46].

Окрім міжнародного законодавства, яке стало частиною національного, є Законодавство України, яке дотичне до збереження біорізноманіття. Це стосується, насамперед, Законів України «Про Червону книгу України», «Про природно-заповідний фонд України», «Про екологічну мережу України» та інші [47].

Цілі сталого розвитку – це 17 ключових напрямків діяльності, які визначені ООН у 2015 році як основні завдання для економічного розвитку, розвитку інновацій, сталого споживання, а також подолання бідності, запобігання негативним наслідкам зміни клімату у світі, забезпечення миру і процвітання для усіх людей [46].

Однією з передумов вступу нової країни до Європейського Союзу є адаптація національного законодавства до Директиви № 2009/147/ЄС про збереження диких птахів (далі – Пташина директива) та Директиви № 92/43/ЄС про збереження природних оселищ та видів природної фауни і флори (далі – Оселищна директива), якими зокрема передбачено створення та функціонування мережі природоохоронних територій NATURA 2000 [46].

Рада Європи фактично заснувала її в 1989 році і офіційно затвердила у 1996 році в рамках Бернської конвенції. Цей підхід до збереження біорізноманіття заснований на екологічних принципах і водночас допускає деяке господарське використання ландшафту. Екологічні мережі складаються з трьох компонентів [48]:

- ключові території – це основне місце існування виду, часто це вже наявні природоохоронні об'єкти. Вони забезпечують умови для збереження важливих екосистем, середовищ існування і популяцій видів;
- коридори – для взаємозв'язку між ключовими територіями.
- буферні зони – для захисту екологічної мережі від несприятливих зовнішніх впливів. Для прикладу, щоб рись гарно почувалась у карпатських лісах, їй потрібен значний спокій, саме тому у буферній зоні довкола її постійного місця проживання може обмежуватись діяльність, яка призводить до значного шуму: рубка лісу, велика кількість туристів, чи, наприклад, туризм із собаками.

Такий підхід має багато переваг. Це дійсно сприяє охороні цінних оселищ і на цей час є найкращим механізмом охорони природи з існуючих. І така охорона екосистем вигідна не лише для видів, що там мешкають, а й для людей. Здорові екосистеми регулюють клімат, утримують воду, що зменшує ризики повеней, покращують якість ґрунту, корисні для туризму й оздоровлення – усі ці вигоди називають екосистемними послугами. Врешті-решт, це допомагає й економіці, адже зменшує збитки від зміни клімату й надзвичайних природних явищ [48].

Смарагдова мережа (Emerald Network) – мережа природоохоронних територій, створена задля збереження видів та оселищ, які потребують охорони на загальноєвропейському рівні. Смарагдова мережа формується у країнах, які не є членами ЄС, і є аналогічною до мережі Natura 2000, яка функціонує у країнах ЄС. Розробка Смарагдової мережі України розпочалася у 2009 році і триває досі. Наразі Смарагдова мережа в Україні включає близько 12% території країни, у тому числі чимало українських лісів [49].

Мета Смарагдової мережі – забезпечити охорону оселищ та видів, наведених у Резолюціях 4 та 6 Бернської конвенції, відповідно. Для прикладу, Резолюція 4 передбачає охорону таких оселищ, як ацидофільні дубові ліси чи букові ліси. Резолюція 6 включає чимало лісових видів, наприклад, білоспинного та трипалого дятлів. Таким чином, наявність на певній території видів та оселищ з Резолюцій є передумовою для створення території Смарагдової мережі [49].

Смарагдова мережа функціонує паралельно з мережею об'єктів природно-заповідного фонду (ПЗФ) та не є тотожною. Як вже зазначено вище, Смарагдова мережа створена з метою збереження видів та оселищ, які охороняються Бернською конвенцією. Об'єкти ПЗФ часто створюються з іншою метою. Відповідно, Смарагдові території можуть як перекриватись з наявними об'єктами ПЗФ, так і включати інші території [49].

На практиці нові Смарагдові територія створюються згідно наступних етапів [49]:

1. На першому етапі країни визначають перелік присутніх у їх межах видів і оселищ із Резолюцій 4 та 6 Бернської конвенції та обирають потенційні території, які підходять для забезпечення їх довготривалого збереження. У подальшому надсилають до Секретаріату Бернської конвенції базу даних, що містить наукову інформацію про запропоновані території; такі території набувають статусу територій-кандидатів до включення у Смарагдову мережу за рішенням Постійного комітету Бернської конвенції.

2. На другому етапі проводиться оцінка ефективності визначеної території Смарагдової мережі. Коли цінність території, запропонованих до включення у Смарагдову мережу, для збереження видів та/або оселищ науково визначена, території-кандидати до включення у Смарагдову мережу подаються до Постійного комітету Бернської конвенції, який офіційно затверджує їх включення до Смарагдової мережі.
3. На третьому етапі на національному рівні затверджується перелік територій, включених у Смарагдову мережу та запроваджуються заходи по їх менеджменту та моніторингу під контролем національних органів влади.

Смарагдова мережа – корисний інструмент для охорони лісів.

Використовувати його можна наступним чином [49]:

1. Створення нових Смарагдових територій. Наявність лісових видів та оселищ Резолюцій 4 та 6 Бернської конвенції на певній території є передумовою для включення таких лісів до Смарагдової мережі. Відповідно, якщо за результатами біогеографічних семінарів певний вид або оселище визнані недостатньо охоронюваними, це є підставою для створення Смарагдової території. Створення нових Смарагдових територій потребує певних фахових знань, тому доступне переважно науковцям.
2. Оскарження заходів у межах Смарагдових територій. Згідно Бернської конвенції, будь-яка діяльність, яка загрожує територіям Смарагдової мережі, є порушенням взятих Україною на себе зобов'язань. Як наслідок, виявлення такої діяльності може бути підставою для звернення до Бернської конвенції
3. Розробка планів управління Смарагдовими територіями. Найбільш ефективний спосіб зберегти ліси Смарагдової мережі – долучитись до розробки планів управління (менеджмент-планів) Смарагдової території. Це чудова можливість для науковців та експертів, однак її реалізація буде доступною лише після прийняття відповідного законодавства.

1.2 Лісовий фонд України

Ліс і лісові ресурси завжди мали для людини велике значення. Окрім заготівлі деревини ліс забезпечує заготівлю грибів, дикорослих плодів, горіхів, ягід, лікарських рослин, сіна, березового соку, меду [13].

Усі ліси на території України становлять її лісовий фонд. До лісового фонду належать також земельні ділянки, не вкриті лісовою рослинністю, але надані для потреб лісового господарства [14].

Загальна площа лісових ділянок України становить 10,4 млн га. Ліси розташовані дуже нерівномірно. Вони сконцентровані переважно у Поліссі та в українських Карпатах. Лісистість у різних природних зонах має значні відмінності й не досягає оптимального рівня, при якому найефективніше використовуються земельні ресурси, формується екологічно стабільне середовище й найповніше виявляється весь комплекс корисних властивостей лісу. Лісистість України наведена на рисунку 1.2 [17].

Рисунок 1.2 – Лісистість України у розрізі адміністративно-територіальної одиниці [17]

Ліси можуть бути класифіковані за різними комплексами ознак. Класичним та найбільш поширеним підходом є класифікація лісових біомів в комбінації з видами та довготривалістю (вічнозелений або листопадний) листового покриву домінуючих видів; також в цій класифікації береться до

уваги склад лісів з переважно широколистяних порід, хвойних порід, або змішаний [14].

Ліси є національним багатством України і за своїм призначенням та місцем розташування виконують екологічні (водоохоронні, захисні, санітарно-гігієнічні, оздоровчі, рекреаційні), естетичні та інші функції, мають обмежене експлуатаційне значення і підлягають державному обліку та охороні [15].

Ліси залежно від основних виконуваних ними функцій поділяються на такі категорії (рис. 1.3) [16, 17]:

- ліси природоохоронного, наукового, історико-культурного призначення;
- рекреаційно-оздоровчі ліси;
- захисні ліси;
- експлуатаційні ліси.

Рисунок 1.3 – Розподіл лісів за категоріями залежно від основних виконуваних ними функцій [17]

На рисунку 1.4 наведено розподіл площі лісів України за переважаючими породами [17].

Рисунок 1.4 – Розподіл лісів України за переважаючими породами [17]

Залежно від характеру використання ліси бувають (рис. 1.5) [13]:

- ліси промислового призначення використовують для одержання ділової деревини, тобто придатної за розмірами та якістю для промислової переробки, а також використання кругляку. У них здійснюються вирубки лісу, а після того обов'язкове лісовідновлення. Зрілим для більшості порід дерев вважається вік 80 років;
- у лісах непромислового призначення можуть проводитися лише санітарні вирубки, тобто вибірккові з метою поліпшення стану та видового складу дерев. В Україні таких лісів близько 57 % від усього лісового фонду.

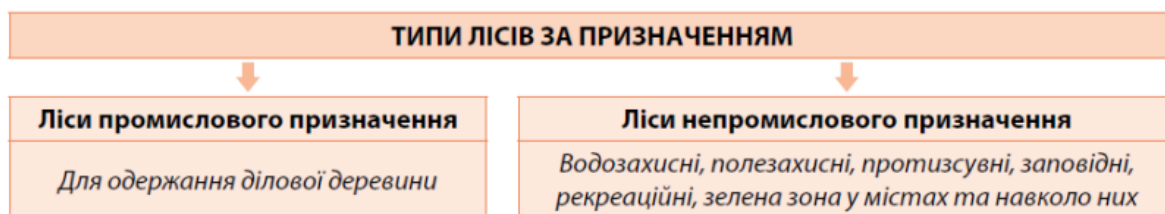

Рисунок 1.5 – Типи лісів за призначенням [13]

До лісів непромислового значення належать ліси, що виконують переважно природоохоронні функції [15]:

- водоохоронні (смуги лісів уздовж берегів річок, навколо озер, водоймищ та інших водних об'єктів, смуги лісів, що захищають нерестовища цінних промислових риб, а також захисні лісові насадження на смугах відводу каналів);
- захисні (ліси протиерозійні, приполонинні, захисні смуги лісів уздовж залізниць, автомобільних доріг, міжнародного, державного та обласного значення, особливо цінні лісові масиви, державні лісові смуги, байрачні ліси, степові переліски та інші ліси степових, лісостепових, гірських районів, що мають важливе значення для захисту навколишнього природного середовища; полезахисні лісові смуги, захисні лісові насадження на смугах відводу залізниць, захисні лісові насадження на смугах відводу автомобільних доріг);
- санітарно-гігієнічні та оздоровчі ліси (ліси населених пунктів, ліси навколо населених пунктів і промислових підприємств, ліси першого і другого поясів санітарної охорони джерел водопостачання та ліси зон округів санітарної охорони лікувально-оздоровчих територій);
- ліси на територіях природно-заповідного фонду (заповідники, національні природні парки, пам'ятники природи, заповідні урочища, регіональні ландшафтні парки, ліси, що мають наукове або історичне значення).

Ведення лісового господарства – складний процес, що потребує ретельного планування. В Україні планування лісового господарства має назву «лісовпорядкування». Саме за результатами лісовпорядкування проводиться робота лісокористувача (лісгоспа, нацпарку тощо) протягом майбутніх десяти, а то і більше років. І саме лісовпорядкування є чудовою можливістю врахування позицій громадськості щодо необхідності охорони тих чи інших цінних лісів [18].

Лісове господарство не ведеться хаотично. Натомість, існує «Проект організації та розвитку лісового господарства» - великий за обсягом документ, що визначає роботу лісокористувача на найближчі десять років (ревізійний

період). Разом із іншими документами, «Проект організації та розвитку...» називають «Матеріалами лісовпорядкування» [18].

Матеріали лісовпорядкування ґрунтовно характеризують стан лісового фонду, результати ведення лісового господарства у минулому ревізійному періоді, перспективи на майбутнє. Ці документи також передбачають, де і як саме будуть проводитися більшість рубок, які ділянки потребують охорони та як саме така охорона має відбуватися тощо [18].

Лісовпорядкування буває двох типів: базове та безперервне. Базове лісовпорядкування зазвичай відбувається раз на десять років. Під час базового лісовпорядкування спеціалісти-таксатори досліджують ліси лісокористувача та розробляють усі необхідні матеріали лісовпорядкування на найближчі десять років. Однак протягом цих десяти років може статися немало подій, які потребуватимуть внесення змін до матеріалів лісовпорядкування. Наприклад, лісові пожежі, виявлення рідкісних видів чи оселищ, створення об'єктів природно-заповідного фонду (ПЗФ). Як наслідок, лісокористувачі власноруч пропонують уточнення до матеріалів лісовпорядкування у порядку процедури, яку називають «безперервним лісовпорядкуванням» [18].

Згідно процедури, базове лісовпорядкування можна розділити на наступні етапи [18]:

- на першому етапі відбувається «перша лісовпорядна нарада». В рамках цього заходу спеціалісти-таксатори, представники лісокористувача та будь-які інші зацікавлені сторони (у тому числі можуть виступати представники місцевих громад або природоохоронних організацій) обговорюють майбутні лісовпорядні роботи та усі аспекти, які необхідно врахувати;
- на другому етапі відбуваються польові та камеральні роботи. У ході цього етапу таксатори проводять польові дослідження лісів лісокористувача та розробляють чорновий проект матеріалів лісовпорядкування;
- на третьому етапі проект матеріалів лісовпорядкування обговорюється на «другій лісовпорядній нараді», також із залученням зацікавлених сторін.

Якщо за результатами наради матеріали лісовпорядкування схвалюються, то їх направляють на затвердження керівним державним органам, у тому числі Міністерству захистку довкілля.

Існують різні методи лісовпорядкування, але вибирати потрібно ті, що відповідають цілям землевласника. Ось головні варіанти [19].

Заготівля Деревини. Цей метод сприяє покращенню здоров'я лісових масивів та дикої природи загалом. Також він використовується для вирішення промислових та економічних задач, зокрема для виробництва паперу або організації туристичних маршрутів. Виділяють наступні способи лісозаготівлі [19]:

- суцільна рубка;
- вибіркова рубка: групами або одним деревом;
- поступова рубка;
- рубка із залишенням насінневих дерев.

Проріджування Дерев. У природних умовах дерева конкурують між собою за життєво важливі ресурси. Внаслідок цього швидкорослі рослини виживають, а повільнорослі зазвичай гинуть. Водночас конкуренція може послабити продуктивність господарства загалом. Проріджування лісопосадок дозволяє вирішити цю проблему. Завдяки вирубуванню певного відсотка дерев здоров'я та продуктивність інших рослин покращуються [19].

Цей метод лісовпорядкування поділяється на два типи. Комерційне проріджування частково або повністю покриває витрати на вирубування дерев. Однак воно вимагає ретельної організації виробничого процесу, щоб деревина зберегла товарні якості. Передкомерційне проріджування набагато простіше реалізувати, проте воно не покриває витрат землевласника та підходить для вирубування лише невеликих дерев, які не використовуються для виробництва пиломатеріалів [19].

Контрольоване Випалювання. Дана практика лісовпорядкування знижує загрозу виникнення пожеж. До того ж контрольоване випалювання сприяє зростанню деяких рослин (наприклад довгохвойна сосна), перешкоджає

поширенню хвороб та комах, а також стимулює зростання рослин, якими харчуються дикі тварини. Однак такі роботи вимагають суворого дотримання заходів безпеки [19].

Відновлення Лісів. Ліс — відновлюваний ресурс. Тому за оптимальних умов його життєвий цикл може повторюватись нескінченно. Існує два варіанти лісовідновлення [19]:

- природне лісовідновлення передбачає вирощування рослин із пнів та насіння, що потрапило в землю природним шляхом;
- штучне лісовідновлення дорожче, проте має низку переваг. Наприклад, землевласники можуть самостійно вибирати культури, вносити якісніше насіння та контролювати відстань між саджанцями.

-

1.3 Аналіз порушень на територіях природно-заповідного та лісового фонду

1.3.1 Порушення екологічного законодавства

Відповідальність за порушення законодавства про природно-заповідний фонд несуть особи, винні у [50]:

- нецільовому використанні територій та об'єктів природно-заповідного фонду, порушенні вимог проектів створення та організації територій природно-заповідного фонду;
- здійсненні в межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду, їх охоронних зон забороненої господарської діяльності;
- організації на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду, в їх охоронних зонах господарської діяльності без попереднього проведення екологічної експертизи або з порушенням її висновків;
- невжитті заходів щодо попередження і ліквідації екологічних наслідків аварій та іншого шкідливого впливу на території та об'єкти природно-заповідного фонду;
- порушенні строків і порядку розгляду клопотань про створення територій та об'єктів природно-заповідного фонду;

- порушенні вимог щодо використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду;
- перевищенні допустимих хімічних, фізичних, біотичних та інших впливів і антропогенних навантажень, порушенні вимог наданих дозволів на використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду;
- псуванні, пошкодженні чи знищенні природних комплексів територій та об'єктів природно-заповідного фонду та зарезервованих для включення до його складу;
- самочинній зміні меж, відведенні територій та об'єктів природно-заповідного фонду для інших потреб.

Підставою застосування заходів юридичної відповідальності є вчинення екологічного правопорушення. Екологічним правопорушенням є протиправне, як правило винне, діяння (дія чи бездіяльність), що посягає на встановлений в Україні екологічний правопорядок і заподіяло чи реально загрожує заподіяти екологічну шкоду. Правопорушення поділяються на проступки (дисциплінарні чи адміністративні) та злочини (кримінально карні) [50].

Під порушенням лісового законодавства слід розуміти протиправну дію або бездіяльність, яка завдає шкоди лісам або земельним ділянкам лісового фонду чи не завдає такої шкоди, але направлена проти встановленого порядку користування лісами, а також земельними ділянками лісового фонду і передбачає юридичну відповідальність винної в цьому особи [51].

Перелік порушень лісового законодавства міститься в ст. 98 ЛК України. Це такі порушення [51]:

- незаконне вирубування та пошкодження дерев і чагарників;
- знищення або пошкодження лісу внаслідок підпалу або недбалого поводження з вогнем;
- порушення вимог пожежної безпеки в лісах;
- знищення або пошкодження лісу внаслідок його забруднення хімічними та радіоактивними речовинами, виробничими і побутовими відходами,

- стічними водами, іншими шкідливими речовинами, підтоплення, осушення та інші види шкідливого впливу;
- порушення строків лісовідновлення та інших вимог щодо ведення лісового господарства, встановлених законодавством у галузі охорони, захисту, використання та відтворення лісів;
 - порушення правил зберігання, транспортування та застосування засобів захисту лісів, стимуляторів росту, мінеральних добрив та інших препаратів;
 - знищення або пошкодження лісових культур, сіянців або саджанців у лісових розсадниках і на плантаціях, а також природного підросту та самосіву на землях, призначених для відновлення лісу;
 - засмічення лісів побутовими відходами і викидами, розкорчування земельних ділянок лісового фонду і використання їх для спорудження будівель, переробки деревини, влаштування складів тощо без належного дозволу;
 - самовільна заготівля сіна та випасання худоби на земельних ділянках лісового фонду;
 - порушення правил заготівлі (збирання) лісової підстилки, дикорослих плодів, горіхів, грибів, ягід тощо;
 - заготівля лісових ресурсів засобами, що негативно впливають на стан і відтворення лісів;
 - порушення порядку використання лісосічного фонду, заготівля та вивезення деревини, заготівля живиці і використання інших лісових ресурсів; невнесення плати за спеціальне використання лісових ресурсів та користування земельними ділянками лісового фонду у встановлені строки та деякі інші.

Наразі в Україні діють наступні методики, за якими здійснюється розрахунок збитків та втрат навколишньому природному середовищу на території природно-заповідного та лісового фонду [20]:

- Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження спеціальних такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної порушенням законодавства про природно-заповідний фонд» від 10 травня 2022 р. № 575;
- Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної лісу» від 23.07.2008 № 665.

10 травня 2022 р. затверджено нову постанову № 575 Кабінету Міністрів України «Про затвердження спеціальних такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної порушенням законодавства про природно-заповідний фонд» на зміну Постанові Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 541 «Про затвердження такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної порушенням законодавства про природно-заповідний фонд».

В даній таксі для обчислення розміру шкоди, заподіяної порушенням законодавства про природно-заповідний фонд внаслідок незаконної рубки або пошкодження дерев та рослин, що мають здерев'яніле стебло, до ступеня припинення росту наявні два дані для розрахунку шкоди, а саме:

- діаметр дерева у корі біля шийки кореня у сантиметрах;
- такста (гривень), яка поділяється на шкоду заподіяну у степовій зоні та іншій зоні.

Встановлена такса до 50 сантиметрів діаметру дерева – 18 287 гривень для степової зони та 16 752 для іншої зони, а якщо дерево має діаметр понад 50 сантиметрів, то за кожен сантиметр до цієї суми додається 608 гривень для степової зони та 530 для іншої зони [21].

Діаметр пня дерева у корі зазначається як середнє арифметичне значення між найбільшим та найменшим замірами діаметра. Замір діаметра пня, який зрізаний нижче шийки кореня (у рівень із землею або утоплений у землю), здійснюється за фактичним зрізом [21].

Окрім цього, за незаконне вирубування, видалення або пошкодження до ступеня припинення росту молодих хвойних та вічнозелених дерев (віком до 41 року) в грудні – січні розмір відшкодування обчислюється для територій та

об'єктів природно-заповідного фонду, розташованих у межах населених пунктів, за цією таксою, збільшеною у чотири рази, для всіх інших територій та об'єктів природно-заповідного фонду – за цією таксою, збільшеною у три рази, а ось за зрізку сухостійних дерев або привласнення буреломних, вітрювальних дерев розмір шкоди обчислюється за цією таксою, зменшеною у два рази [21].

На рис. 1.6 наведено порівняння Додатку 1 до постанови КМУ від 24 липня 2013 року № 541 та Додатка 1 до постанови КМУ від 10 травня 2022 року № 575, а саме такс незаконної рубки або пошкодження дерев та рослин, що мають здерев'яніле стебло, до ступеня припинення росту, які значно збільшилися в діючій постанові [21, 22].

Додаток 1 до постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 541			Додаток 1 до постанови Кабінету Міністрів України від 10 травня 2022 р. № 575		
ТАКСА для обчислення розміру шкоди, заподіяної порушенням законодавства про природно-заповідний фонд внаслідок незаконної рубки або пошкодження дерев та рослин, що мають здерев'яніле стебло, до ступеня припинення росту			ТАКСА для обчислення розміру шкоди, заподіяної порушенням законодавства про природно-заповідний фонд внаслідок незаконної рубки або пошкодження дерев та рослин, що мають здерев'яніле стебло, до ступеня припинення росту		
Діаметр дерева у корі біля шийки кореня, сантиметрів	Розмір шкоди, гривень		Діаметр дерева у корі біля шийки кореня, сантиметрів	Такса, гривень	
	степова зона	інші зони		степова зона	інші зони
За кожне дерево, зрубане або пошкоджене до ступеня припинення росту					
до 10	93	82	до 10	257	227
10,1-14	160	143	10,1-14	442	395
14,1-18	407	374	14,1-18	1124	1033
18,1-22	830	760	18,1-22	2392	2098
22,1-26	1463	1336	22,1-26	4040	3690
26,1-30	2304	2112	26,1-30	6363	5833
30,1-34	3085	2832	30,1-34	8520	7820
34,1-38	3927	3602	34,1-38	10844	9947
38,1-42	4823	4422	38,1-42	13318	12212
42,1-46	5720	5247	42,1-46	15796	14490
46,1-50	6622	6066	46,1-50	18287	16752
За кожний сантиметр діаметра понад 50 сантиметрів	220	192	За кожний сантиметр діаметра понад 50 сантиметрів	608	530
За кожний кущ, ліану	247	209	За кожний кущ, ліану	683	578
За кожний кущик, напівкущик	99	82	За кожний кущик, напівкущик	273	227

Рисунок 1.6 – Порівняння Додатка 1 до постанови КМУ від 24 липня 2013 року № 541 та Додатка 1 до постанови КМУ від 10 травня 2022 року № 575 [21, 22]

Порівняємо ще Додаток 2 до постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 541 та Додаток 2 до постанови Кабінету Міністрів України від 10 травня 2022 р. № 575 (рис. 1.7) [21, 22].

Додаток 2 до постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 541			Додаток 2 до постанови Кабінету Міністрів України від 10 травня 2022 р. № 575		
ТАКСА для обчислення розміру шкоди, заподіяної порушенням законодавства про природно-заповідний фонд внаслідок пошкодження дерев та рослин, що мають здерев'яніле стебло, до ступеня неприпинення росту			ТАКСА для обчислення розміру шкоди, заподіяної порушенням законодавства про природно-заповідний фонд внаслідок пошкодження дерев та рослин, що мають здерев'яніле стебло, до ступеня неприпинення росту		
Діаметр дерева у зорі біля шийки кореня, сантиметрів	Розмір шкоди, гривень		Діаметр дерева у зорі біля шийки кореня, сантиметрів	Такса, гривень	
	степова зона	інші зони		степова зона	інші зони
За кожне дерево, пошкоджене до ступеня неприпинення росту			За кожне дерево, пошкоджене до ступеня неприпинення росту		
до 10	27	22	до 10	75	61
10,1-14	55	50	10,1-14	152	139
14,1-18	126	115	14,1-18	348	317
18,1-22	270	248	18,1-22	746	685
22,1-26	462	423	22,1-26	1276	1168
26,1-30	676	616	26,1-30	1867	1701
30,1-34	913	836	30,1-34	2521	2309
34,1-38	1183	1084	34,1-38	3267	2994
38,1-42	1458	1337	38,1-42	4027	3692
42,1-46	1683	1546	42,1-46	4647	4269
46,1-50	1909	1759	46,1-50	5272	4857
За кожний сантиметр діаметра понад 50 сантиметрів	60	55	За кожний сантиметр діаметра понад 50 сантиметрів	166	152
За кожний куш, ліану	60	55	За кожний куш, ліану	166	152
За кожний кущик, напівкущик	27	22	За кожний кущик, напівкущик	75	61

Рисунок 1.7 – Порівняння Додаток 2 до постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 541 та Додаток 2 до постанови Кабінету Міністрів України від 10 травня 2022 р. № 575 [21, 22]

До пошкоджених до ступеня неприпинення росту належать дерева та рослини, що мають здерев'яніле стебло, з переламаними скелетними гілками, із зламанною вершиною або обшморганою кроною від третини до половини її довжини, обідраною корою від 10 до 30 відсотків периметра стовбура (незалежно від довжини і висоти пошкодження стовбура), обідраними та зламаними скелетними коренями від однієї четвертої частини до половини периметра стовбура, а також дерева з нахилом, спричиненим дією антропогенних факторів, до 30 градусів від вертикальної осі [21].

За пошкодження самшиту, кипариса, айланта, платана, горіхів усіх видів, а також хвойних дерев у грудні – січні, будь-яких деревних порід, що зростають на територіях ботанічних садів, дендрологічних і зоологічних парків, парків – пам'яток садово-паркового мистецтва, розмір відшкодування обчислюється за цією таксою, збільшеною у два рази [21].

За пошкодження до ступеня неприпинення росту окремих дерев, що є ботанічними пам'ятками природи, розмір відшкодування нараховується за цією таксою, збільшеною у три рази [21].

Зокрема постанова КМУ від 10 травня 2022 року № 575 містить ще такси для обчислення розміру шкоди, заподіяної порушенням законодавства про природно-заповідний фонд внаслідок [21]:

- знищення або пошкодження лісових культур, природного підросту та самосіву, сіянців і саджанців;
- знищення або пошкодження газонів та квітників;
- самовільної заготівлі сіна або випасання худоби;
- незаконного збору або знищення дикорослих трав'янистих рослин, лісової підстилки, лікарських рослин, дикорослих плодів, горіхів, ягід, другорядних лісових матеріалів;
- незаконного добування чи знищення об'єктів тваринного світу, пошкодження або знищення їх жител та споруд, місць перебування і розмноження;
- пошкодження карстово-спелеологічних, геологічних та гідрологічних об'єктів;
- проїзду транспорту, прольоту та посадки літальних апаратів;
- самовільного зайняття земельних ділянок, невиконання умов знімання, збереження і нанесення родючого шару ґрунту, забруднення та засмічення їх територій;
- знищення або пошкодження інформаційно-охоронних та інших знаків;
- знищення або пошкодження осушувальних каналів, дренажних і протиерозійних систем, доріг та інших об'єктів;

- підприємствами, установами, організаціями та громадянами.

Для розрахунку розміру шкоди заподіяної лісовому фонду є постанова Кабінету Міністрів України від 23 липня 2008 року №665 «Про затвердження такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної лісу».

Дана постанова містить такси для обчислення розміру шкоди, заподіяної лісу підприємствами, установами, організаціями та громадянами [23]:

- незаконним вирубуванням та пошкодженням дерев і чагарників до ступеня припинення росту;
- пошкодженням дерев і чагарників до ступеня неприпинення росту;
- знищенням або пошкодженням лісових культур, природного підросту та самосіву на землях, призначених для відновлення лісу;
- знищенням або пошкодженням сіянців, саджанців у лісових розсадниках і на плантаціях;
- самовільною заготівлею сіна та випасанням худоби на лісових ділянках;
- знищенням або пошкодженням відмежувальних знаків у лісах;
- пошкодженням сіножатей, пасовищ і ріллі на землях лісогосподарського призначення;
- знищенням або пошкодженням лісоосушувальних каналів, дренажних систем і доріг на лісових ділянках;
- порушенням правил заготівлі лісової підстилки;
- порушенням правил заготівлі лікарських рослин, дикорослих плодів, горіхів, грибів, ягід тощо;

Наприклад, на рисунку 1.8 наведено Додатку 1 до постанови Кабінету Міністрів України від 23 липня 2008 р. № 665, а саме такса для обчислення розміру шкоди, заподіяної лісу підприємствами, установами, організаціями та громадянами незаконним вирубуванням та пошкодженням дерев і чагарників до ступеня припинення росту [23].

Додаток 1
до постанови Кабінету Міністрів України
від 23 липня 2008 р. N 665

ТАКСА
для обчислення розміру шкоди,
заподіяної лісу підприємствами, установами,
організаціями та громадянами незаконним вирубуванням
та пошкодженням дерев і чагарників
до ступеня припинення росту

Діаметр дерев у корі біля шийки кореня, сантиметрів	Розмір шкоди, гривень
За кожне дерево, вирубане або пошкоджене до ступеня припинення росту:	
10 і менш як	42
10,1-14	74
14,1-18	190
18,1-22	390
22,1-26	685
26,1-30	1080
30,1-34	1449
34,1-38	1845
38,1-42	2266
42,1-46	2688
46,1-50	3109
За кожне 1-сантиметрове перевищення 50-сантиметрового діаметра	105
За кожний куш чагарнику	105

Рисунок 1.8 – Додатку 1 до постанови Кабінету Міністрів України від 23 липня 2008 р. № 665 [23]

Також, до цього додатку зазначено, що за незаконне вирубування або пошкодження до ступеня припинення росту плодкових дерев, самшиту, дерев і чагарників родини кипарисових, бархату амурського, айланта, платана, горіхів усіх видів, дерев еталонних насаджень та дерев на лісонасінневих плантаціях і ділянках, насінневих і хвойних дерев віком до 41 року, в грудні - січні розмір шкоди обчислюється за цією таксою, збільшеною у 3 рази.

1.3.2 Спричинені агресією рф

Руйнування довкілля – це воєнний злочин, як встановила у 2022 році Комісія з міжнародного права ООН. В усіх загальноприйнятих визначеннях

«довкілля» складається з людського середовища та створеної людьми інфраструктури для зниження забруднення, а також природних екосистем, які надають послуги людині та природі [40].

Основоположним документом для економічної оцінки екологічної шкоди є затверджений постановою КМУ від 20.03.2022 № 326 Порядок визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації [41].

На виконання Порядку розроблено такі нормативні документи [41]:

- Методика визначення шкоди та збитків, заподіяних лісовому фонду внаслідок збройної агресії Російської Федерації (затверджена наказом Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 05 жовтня 2022 року № 414);
- Методика визначення розміру шкоди, завданої землі, ґрунтам внаслідок надзвичайних ситуацій та/або збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану» (затверджена наказом Міндовкілля України від 4 квітня 2022 року № 167);
- Методика визначення шкоди та збитків, завданих територіям та об'єктам природно-заповідного фонду внаслідок збройної агресії Російської Федерації (затверджена наказом Міндовкілля України від 13 жовтня 2022 року № 424);
- Методика визначення збитків, заподіяних внаслідок забруднення та/або засмічення вод, самовільного користування водними ресурсами (затверджена наказом Міндовкілля України від 21 липня 2022 року № 252);
- Методика розрахунку неорганізованих викидів забруднюючих речовин або суміші таких речовин в атмосферне повітря внаслідок виникнення надзвичайних ситуацій та/або під час дії воєнного стану та визначення розмірів завданої шкоди» (затверджена наказом Міндовкілля України від 13.04.2022 № 175).

Згідно з офіційного ресурсу Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України «ЕкоЗагроза» внаслідок воєнних дій РФ на території України збиток завданий довкіллю станом на січень 2024 року становить 2 183 мільярда гривень. Це орієнтовний розрахунок збиткі нарахований Державною екологічною інспекцією відповідно до затверджених методик [42].

Висновок до розділу

Лісові ресурси посідають одне з основних місць в ресурсній базі економіки України, а природно-заповідний фонд України – це "золотий запас" української природи, фонд, у якому зібрані найцінніші природні скарби: ліси і степи, болота і гори, скелі і печери, ріки і моря, заплави і навіть пустеля

Згідно з законодавством України існують певні правила використання лісових ресурсів та охорони природно-заповідного фонду. Важливим є розрахунок екологічної шкоди завданої цінним ресурсам на території лісового та природно-заповідного фонду.

Екологічне законодавство України представляє собою систему нормативно-правових актів, які включають еколого-правові положення і призначені для регулювання відносин у сфері використання природних ресурсів, захисту природного середовища та забезпечення екологічної безпеки.

РОЗДІЛ 2

ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ ПРО СТАН ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ТА ЛІСОВОГО ФОНДУ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

2.1 Загальна характеристика природно-заповідного фонду Львівської області

На території Львівської області станом на 01.04.2023 функціонує 413 територій та об'єкти природно-заповідного фонду, загальною площею 181,8 тис. га, що складає 8,3 % від площі території області [24].

Протягом останніх років в межах Львівської області створено/оголошено 45 територій та об'єктів природно-заповідного фонду, серед них: НПП «Бойківщина», НПП «Королівські Бескиди», ботанічні заказники «Двірцівський», «Долина ірисів», ландшафтні заказники «Урочище Солониця», «Торфовище Білогорща», «Журавлиний», лісові заказники «Лісопарк Рудно», «Воля Якубова» та ін., також варто зазначити, що у 2019 році вперше в Україні створено 4 пралісові пам'ятки природи «Сможанська», «Тухлянська», «Зубрицька» та «Східницька» [25].

Львівщина – це туристичний регіон з багатою природою, великим історичним і культурним спадком. Наразі в області нараховується 5 національних парків та один природний заповідник [26]:

- Національний природний парк «Бойківщина»;
- Національний природний парк «Королівські Бескиди»;
- Національний природний парк «Північне Поділля»;
- Національний природний парк «Сколівські Бескиди»;
- Національний природний парк «Яворівський»;
- Природний заповідник «Розточчя»;

Загалом, серед природоохоронних об'єктів домінують лісові та ботанічні групи. Основна частина з них знаходиться в Карпатах і на Розточчі, тобто в найбільш лісистих регіонах Львівщини [25].

«Бойківщина» — національний природний парк в Україні. Розташований на території Турківського району Львівської області. Парк є домівкою для більш ніж 700 видів рослин, 32 з яких потребує особливої уваги. Також тут трапляються 172 види хребетних тварин, 34 з яких занесені до Червоної книги України (рис. 2.1) [27, 30].

Рисунок 2.1 – Коротка інформація про НПП «Бойківщина» [28]

Ідея створення національного природного парку в Карпатському регіоні на території колишнього Турківського району піднімалася в наукових колах Львівської області в першу чергу з огляду на потребу збереження типових та унікальних високогірних формацій Бескидського високогір'я та лісових природних комплексів в межах Вододільно-Верховинського хребта, а також як складової частини структурних елементів регіональної екологічної мережі Львівської області [28].

Упродовж 2013-2014 рр. в рамках реалізації заходів, які фінансувалися обласним фондом охорони навколишнього природного середовища у

Львівській області, Інститутом екології Карпат НАН України було розроблено проект створення національного природного парку «Бойківщина» [28].

На момент оголошення Указу Президента національний природний парк "Бойківщина" має загальну площу 12 240 га, яка включає виключно землі лісового фонду. У постійне користування Парку передано 10 623 га земель ДП «Боринське ЛГ» (4 803 га), ДП «Турківське ЛГ» (1 539 га) та Турківського дочірнього лісгосподарського підприємства обласного комунального спеціалізованого ЛГП «Галсільліс» (4 281 га), площа лісових земель без вилучення, землекористувачем яких було ДП «Боринське ЛГ» (зараз – Турківське надлісництво ДП «Самбірське ЛГ»), становить 1 617 га. До складу Парку увійшла частина РЛП «Надсянський» з болотом «Надсяння», яке в 2019 р. було включено до переліку Рамсарських угідь за № 2392, а також частини ландшафтного заказника «Пікуй» і загальнозоологічного заказника «Либохорівський» [28].

Основними завданнями НПП «Бойківщина» є [28]:

- збереження цінних природних комплексів степової зони та історико-культурних об'єктів, що знаходяться на його території, включаючи підтримання та забезпечення екологічної рівноваги в регіоні;
- створення умов для організованого туризму, відпочинку та інших видів рекреаційної діяльності в природних умовах з додержанням режиму охорони заповідних комплексів та об'єктів;
- організації та проведення науково-дослідних робіт з вивчення природних комплексів та їх зміни в умовах рекреаційного використання, розроблення та впровадження наукових рекомендацій з питань охорони навколишнього природного середовища та раціонального використання природних ресурсів, організації та проведення моніторингу ландшафтного та біологічного різноманіття;
- збереження генофонду рідкісних, занесених до Червоної книги України та типових рослин і тварин;
- проведення екологічної освітньо-виховної роботи тощо.

Національний природний парк «Королівські Бескиди» створено згідно з Указом Президента України № 526/2020 від 30.11.2020. Територія парку охоплює широку смугу північно-східного передгір'я в межах висот від 300–350 до 600–700м над р.м. Найпоширенішими у Верхньодністерських лісах парку є ялицеві насадження [29].

На рис. 2.2 наведено загальну інформацію про НПП «Королівській Бескиди» [30].

Рисунок 2.2 – Загальна інформація про НПП «Королівські Бескиди» [29]

Старосамбірщину, край на теренах якого створено Парк, здавна називали "воротами Карпат". Карпатські гори в цій частині мають назву Бескиди. Вони сформовані з флішу, пісковиків, сланців та інших гірських порід. Тверді породи, які менше піддаються руйнуванню, утворюють тут підвищені досить гострі форми рельєфу, а менш стійкі породи, які легко руйнуються, утворюють м'які, округлі форми рельєфу, внаслідок чого в горах району є багато вершин і западин. Згідно з геоботанічним районуванням Українських Карпат, ліси на території національного природного парку "Королівські Бескиди" належать до

округу букових карпатських лісів, підокругу ялицево-букових і буково-ялицевих прикарпатських лісів, району буково-ялицевих верхньодністерських лісів (Голубець, 2003) [29].

Історія створення парку розпочалась із прийняття рішення XXIII сесії VII скликання Старосамбірської районної ради від 10.06.2018 №403 "Про звернення до Міністерства екології та природних ресурсів України щодо підтримки клопотання та погодження створення національного природного парку "Королівські Бескиди" на території Старосамбірського району Львівської області з підпорядкуванням Міністерству екології та природних ресурсів України". Проект створення Парку на замовлення відділу АПР Старосамбірської райдержадміністрації був розроблений Львівським національним університетом імені Івана Франка [29].

Площа НПП "Королівські Бескиди" становить 8997 га землі лісового фонду в межах Старосамбірського та Дністрянського лісництв з вилученням їх у постійного лісокористувача Старосамбірське ДЛГП «Галсільліс» [29].

На території національного природного парку відповідно до природоохоронного законодавства виділяються 4 зони: заповідна, рекреаційна, сталої рекреації та господарська, – для кожної з яких встановлюється режим щодо їх охорони, відтворення та використання [29]:

- заповідна зона складає 2416 га або 26 % від площі Парку;
- зона регульованої рекреації – складає 2574 га або 28 % від площі Парку;
- зона стаціонарної рекреації складає 179 га, або 4 % від загальної площі природно-заповідної території;
- господарська зона складає 3828 га, або 42 % від площі Парку.

Національний природний парк (НПП) "Північне Поділля" створений 10 лютого 2010 року на площі 15587,92 га у межах Бродівського, Буського та Золочівського районів Львівської області. Головна мета — збереження цінних букових пралісів та реліктових степових угруповань [30, 31].

Сьогодні територія парку охоплює частину фізико-географічних районів Гологір та Вороняків, що спільно з Розточчям та Кременецькими горами

формують північно-західний край Подільської височини. Саме ці низькогірні пасма, якими характеризується місцевий рельєф, є окрасою парку. Більшість території "Північного Поділля" знаходиться в межах висот 250-460 м. Найвищі гори тут: Вапнярка (460,8 м) і Високий Камінь (440,4 м). Територія парку лежить у найбільш горбистій й лісистій частині пасма, вздовж якого проходить Головний Європейський вододіл. Тут збереглися особливо цінні букові ліси, що зростають на північно-східній межі ареалу. Звідси бере початок ріка Західний Буг, несучи свої води у Балтійське море; також витікають річки басейну Чорного моря — Стир, Серет, Іква [30].

На території парку поширено понад 200 видів рослин. Тут зростає таємнича папороть гронянка півмісяцева, завдяки якій народилася легенда про цвіт папороті. Можна також побачити підсніжник білосніжний, рідкісні квіти тінистих лісів — орхідеї, довголисту та червону булатки, а також знайти в природному вигляді кушчики перистої клокички. В тінистих лісах зростають такі витончені рослини, як оживаюча лунарія, корніолійська скополія, лісова лілія, яйцевидні зозулині сльози, дволиста любка (нічна фіалка) та багато інших. Цінністю парку є татарниколистий відкашник, величезні зіркоподібні кошики якого можна побачити лише на території Західної України та Східної Польщі [30].

Місцева фауна налічує 127 видів птахів, 41 вид ссавців. Серед них 22 види занесені до Червоної книги України. Слід також зазначити, що НПП "Північне Поділля" важливий з точки зору існування мисливських видів тварин. Фауна території парку досліджена не повністю. За останній період виявлено 2 види птахів, що перебувають під загрозою зникнення та включені до Європейського червоного списку, це — могильник і деркач [30].

Найбільшим об'єктом ПЗФ є Національний природний парк "Сколівські Бескиди", площа якого становить 35684 га. Парк розташований у північно-східній частині Українських Карпат у межах трьох районів Львівської області з адміністративним центром у місті Сколе. Парк заснували в 1999 році для збереження, відтворення й раціонального використання природних комплексів

краю, що мають природоохоронне, естетичне, наукове та рекреаційне значення. Природа в НПП “Сколівські Бескиди” надзвичайно мальовнича. Пасмо гір з абсолютними висотами 600–1200 м над рівнем моря лежить у басейні річок Стрий та Опір. Найвищою вершиною парку є гора Парашка (1268 м). Також тут течуть 2 31 невеликі водоспади: Гуркало та Кам’янецький. Більшу частину території парку вкривають ліси, з яких 55% складають хвойні породи (смерека), а решту – листяні (переважно бук). 35 видів рослин занесені до Червоної книги України. Однією з родзинок парку є зубри, які добре адаптувалися до карпатського клімату й дали потомство. З червонокнижних видів можна зустріти бурого ведмедя, рись, kota лісового, борсука та інших. На території парку діють локації для зеленого туризму й активного відпочинку: марковані туристичні маршрути, екостежки, обладнані місця для відпочинку, садиби [32].

Яворівський національний природний парк було створено 4 липня 1998 року в центральній частині Українського Розточчя. Головні цілі: природоохоронна, науково-дослідницька, рекреаційна та еколого-освітня діяльність. Яворівський національний природний парк входить до складу Міжнародного біосферного резервуару «Розточчя», який простягається на території України та Польщі і функціонує під егідою ЮНЕСКО [33].

Його територія займає площу 7108 га. Цей простір характеризується дивовижним різноманіттям екосистеми і включає заболочені території, річки та ліси. Тут зустрічається надзвичайно рідкісне поєднання сосново-буково-дубових лісів, що є унікальним явищем в межах цілої України [33].

У Яворівському національному природному парку створено Центр розведення та збереження виду диких коней, які генетично пов’язані з тарпаном, що раніше жив в Україні, але вимер понад 100 років тому. Зараз у парку утримують вісім коней. Центр можна відвідувати і навіть покататися на цих конях [34].

Через Яворівський національний природний парк проходить Головний Європейський вододіл. На його схилах беруть початок річки, які впадають в Чорне і Балтійське море [33].

Заповідник "Розточчя" створений 5 жовтня 1984 р. на основі державного заказника "Страдчанський ліс" та заповідного урочища "Королева гора". Він розміщений у північно-західній частині Подільської височини та відноситься до вузького горбистого пасьма Українського Розточчя. Площа заповідника — 2084,5 га, протяжність території з півночі на південь становить 8 км, із заходу на схід — 12 км [35].

Різноманітна фауна заповідника представляє 43 види ссавців, 169 — птахів, 6 — плазунів, 11 — земноводних, 16 видів риби. Серед ссавців зустрічаються сарна європейська, олень, лось, заєць сірий, кабан дикий, вовк, лисиця, ласка. Із ряду комахоїдних — кріт, бурозубки звичайна, мала і білочерева, кутори звичайна і мала. Земноводними представниками є ящірки прудка й живородна, вуж і гадюка звичайна, тритон звичайний і гребінчастий, жаба ставкова та озерна, кумка червоночерева, ропуха сіра тощо. Рідкісними видами на теренах "Розточчя" є рукокрилі. Загалом до Червоної книги України занесено 18 видів тварин: видра річкова, горностай, кутора мала, європейський широковух, борсук, лелека чорний, зміїд, орлан-білохвіст, сичик-горобець, мідянка, полоз лісовий, дозорець імператор, махаон та інші [35].

Місцевий рельєф характеризується чергуванням річкових долин, болотяних місцин та горбів зі скелями. Середні висоти коливаються у межах 380-390 м, найвища вершина — Гострий Горб (395 м). Територією заповідника протікають річки Верещиця та її притока Ставчанка. Тут є стави, найбільший з яких — Янівський (площа — 207 га) [35].

Клімат території характеризується високою вологістю повітря та немалою кількістю річних опадів (673 мм). Це спричинено потоками західних і південно-західних вітрів з Балтійського моря. Зима тут м'яка, з частими відлигами; середня температура січня — -3°C , липня — $+17,5^{\circ}\text{C}$ [35].

2.2 Загальна характеристика лісового фонду Львівської області

Львівська область відноситься до найбільш лісистих регіонів України. Ліси займають 31,8% її території, тоді як у середньому по Україні цей показник

складає 15,7%, що майже удвічі менший. Ліси на Львівщині займають площу 694,6 тис. гектарів, що становить понад 8 % загальної площі лісів держави. Для порівняння: загальна територія області складає лише 3,6 % від території України [36].

Ліси по території області розміщені нерівномірно, основна частина вкритої лісом площі припадає на гірські райони Карпат, а також Розточчя, Гологори, Мале Полісся [36].

Ліси Львівської області поділені на 4 основні категорії [36]:

- ліси природоохоронного, наукового, історико-культурного призначення займають площу 132,8 тис.га (19,1%);
- рекреаційно-оздоровчі ліси – 295,1 тис.га (42,5%);
- захисні ліси - 115,5 тис.га (16,6%), з наведених категорій лісів можливі для експлуатаційного використання займають площу 142,3 тис.га.;
- експлуатаційні ліси - 310,1 тис.га (44,6%).

Державне спеціалізоване господарське підприємство «Ліси України» є одним із найбільших лісокористувачів Європи та найбільшим лісокористувачем України. Належить до сфери управління Державного агентства лісових ресурсів України (Держлісагентства) [37].

В управлінні підприємства перебуває 6,6 млн га земель державного лісового фонду (рис. 2.3) [37].

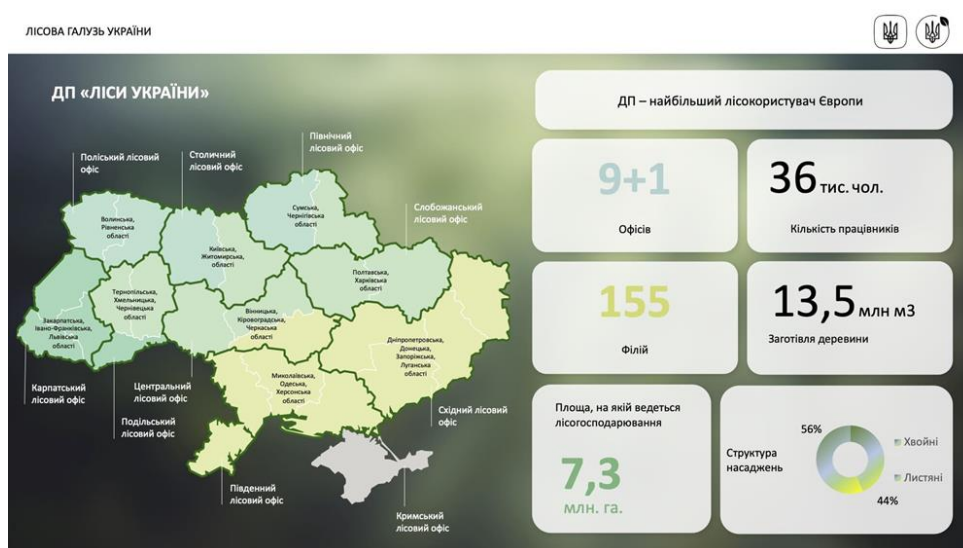

Рисунок 2.3 – Структура ДП «Ліси України» [37]

Спеціалізація ДП «Ліси України» [37]:

- ведення лісового господарства, охорона, захист, раціональне використання та відтворення лісів;
- ведення мисливського господарства;
- охорона, відтворення та раціональне використання державного мисливського фонду на території мисливських угідь, наданих у користування підприємству.

ДП «Ліси України» не фінансується з державного бюджету, самостійно забезпечуючи господарську діяльність. Земельні ділянки лісогосподарського призначення перебувають у державній власності і передані ДП «Ліси України» в постійне користування. ДП «Ліси України» складається з центрального апарату, 10 регіональних офісів з 148 філіями, до складу яких входить 1 451 лісництво [37].

У Львівській області функціонує 11 філій, які координуються Карпатським офісом [37]:

- Золочівське лісове господарство;
- Бродівське лісове господарство;
- Радехівське лісомисливське господарство;
- Львівське лісове господарство;
- Самбірське лісове господарство;
- Стрийське лісове господарство;
- Дрогобицьке лісове господарство;
- Сколівське лісове господарство;
- Славське лісове господарство;
- Рава-Руське лісове господарство;
- Львівський лісовий селекційно-насі́нневий центр.

На території Львівської області діє 18 комунальних лісогосподарських підприємств ОКС ЛГП «Галсільліс», які займають площу 146,5 тис.га, або 21,1% площі лісів Львівської області. Вони нерівномірно розташовані по

районах області. Найбільшу питому вагу комунальних лісів займають ліси гірської зони Карпат [38]:

- Бродівське ДЛГП «Галсільліс»;
- Буське ДЛГП «Галсільліс»;
- Дрогобицьке ДЛГП «Галсільліс»;
- Жидачівське ДЛГП «Галсільліс»;
- Жовківське ДЛГП «Галсільліс»;
- Золочівське ДЛГП «Галсільліс»;
- Кам'янка-Бузьке ДЛГП «Галсільліс»;
- Миколаївське ДЛГП «Галсільліс»;
- Перемишлянське ДЛГП «Галсільліс»;
- Пустомитівське ДЛГП «Галсільліс»;
- Радехівське ДЛГП «Галсільліс»;
- Сколівське ДЛГП «Галсільліс»;
- Славське ДЛГ «Галсільліс»;
- Сокальське ДЛГП «Галсільліс»;
- Старосамбірське ДЛГП «Галсільліс»;
- Турківське ДЛГП «Галсільліс»;
- Яворівське ДЛГП «Галсільліс».

Частина українських лісів має особливий статус – військові. Вони належать до підпорядкування Міністерства оборони України і на цій території лісівники, крім стандартного завдання – догляду за лісом, мають ще одне, не менш важливе - допомагати військовим у бойовій підготовці [39].

У Львівській області діє чотири військових лісгоспи:

- Державне підприємство «Магерівський військовий лісгосп»;
- Державне підприємство «Мостиський військовий лісгосп»;
- Державне підприємство «Сколівський військовий лісгосп»;
- Державне підприємство «Старицький військовий лісгосп».

Висновок до розділу

Львівська область відзначається високим рівнем лісистості та входить до числа найбільш лісистих регіонів України. Львівщина визначається як туристичний регіон, обдарований великим природним потенціалом та значним історичним та культурним спадком.

РОЗДІЛ 3

АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ВИДІВ ПОРУШЕНЬ ПРИРОДООХОРОННОГО ЗАКОНОДАВСТВА НА ТЕРИТОРІЯХ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ТА ЛІСОВОГО ФОНДІВ У ЛЬВІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

3.1 Державний нагляд (контроль) Державною екологічною інспекцією у Львівській області

Державна екологічна інспекція у Львівській області є територіальним органом Державної екологічної інспекції України та їй підпорядковується.

Основним завданням Інспекції є реалізація повноважень Держекоінспекції у межах Львівської області.

Інспекція здійснює державний нагляд (контроль) за додержанням територіальними органами центральних органів виконавчої влади, місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування в частині здійснення делегованих їм повноважень органів виконавчої влади, підприємствами, установами та організаціями незалежно від форми власності і господарювання, громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, а також юридичними особами – нерезидентами вимог законодавства:

- про екологічну та радіаційну безпеку;
- про охорону земель, надр;
- про охорону, раціональне використання вод та відтворення водних ресурсів;
- про охорону атмосферного повітря;
- про охорону, захист, використання та відтворення лісів;
- про раціональне використання, відтворення і охорону об'єктів тваринного світу;
- про охорону, використання та відтворення водних біоресурсів;
- щодо наявності дозволів, лімітів та квот на спеціальне використання природних ресурсів, дотримання їх умов;

- про охорону, утримання і використання зелених насаджень;
- про використання, охорону і відтворення об'єктів рослинного світу;
- щодо дотримання правил створення, поповнення, зберігання, використання та державного обліку зоологічних, ботанічних колекцій і торгівлі ними;
- з питань дотримання положень Конвенцій про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення (CITES);
- під час ведення мисливського господарства та здійснення полювання;
- про збереження об'єктів рослинного та тваринного світу, занесених до Червоної та Зеленої книги України, формування, збереження і використання екологічної мережі;
- про охорону і використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду;
- з питань поводження з відходами;
- у сфері хімічних джерел струму в частині забезпечення екологічної безпеки виробництва хімічних джерел струму та утилізації відпрацьованих хімічних джерел струму, ведення обліку обсягу накопичення відпрацьованих хімічних джерел струму та передачі їх для утилізації;
- щодо дотримання заходів біологічної і генетичної безпеки стосовно біологічних об'єктів природного середовища під час створення, дослідження та практичного використання генетично модифікованих організмів у відкритій системі;
- у сфері озоноруйнівних речовин та фторованих парникових газів.

Також, проводить перевірки (у тому числі документальні) із застосуванням інструментально-лабораторного контролю, складає відповідно до законодавства акти за результатами здійснення державного нагляду (контролю) за додержанням вимог законодавства з питань, що належать до її компетенції, надає обов'язкові до виконання приписи щодо усунення

виявлених порушень вимог законодавства та здійснює контроль за їх виконанням і здійснює лабораторні вимірювання (випробування).

Відповідно до Закону України “Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності” від 05 квітня 2007 року № 877-V, державний нагляд (контроль) - діяльність уповноважених законом центральних органів виконавчої влади, їх територіальних органів, державних колегіальних органів, органів виконавчої влади Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування (далі - органи державного нагляду (контролю)) в межах повноважень, передбачених законом, щодо виявлення та запобігання порушенням вимог законодавства суб'єктами господарювання та забезпечення інтересів суспільства, зокрема належної якості продукції, робіт та послуг, допустимого рівня небезпеки для населення, навколишнього природного середовища [43].

Заходи державного нагляду (контролю) - планові та позапланові заходи, які здійснюються у формі перевірок, ревізій, оглядів, обстежень та в інших формах, визначених законом [43].

Заходи державного нагляду (контролю) — перевірки — можуть бути 2 видів [44]:

- планові (можуть бути комплексними, якщо здійснюються одночасно декількома контролюючими органами);
- позапланові.

Планові та позапланові заходи здійснюються в робочий час суб'єкта господарювання, встановлений його правилами внутрішнього трудового розпорядку [43].

Планові перевірки здійснюються відповідно до річних планів, що затверджуються контролюючими органами не пізніше 1 грудня року, що передує плановому [43].

Органи державного нагляду (контролю) здійснюють планові заходи з державного нагляду (контролю) за умови письмового повідомлення суб'єкта

господарювання про проведення планового заходу не пізніш як за десять днів до дня здійснення цього заходу [43].

Повідомлення повинно містити [43]:

- дату початку та дату закінчення здійснення планового заходу;
- найменування юридичної особи або прізвище, ім'я та по батькові фізичної особи - підприємця, щодо діяльності яких здійснюється захід;
- найменування органу державного нагляду (контролю).

Строк здійснення планового заходу не може перевищувати десяти робочих днів, а щодо суб'єктів мікро-, малого підприємництва - п'яти робочих днів [43].

Плановий чи позаплановий захід щодо суб'єкта господарювання - юридичної особи має здійснюватися у присутності керівника або особи, уповноваженої керівником. Плановий чи позаплановий захід щодо фізичної особи - підприємця має здійснюватися за його присутності або за присутності уповноваженої ним особи [43].

Перед початком здійснення державного нагляду (контролю) посадова особа органу державного нагляду (контролю) вносить запис до журналу реєстрації заходів державного нагляду (контролю) (за наявності такого журналу у суб'єкта господарювання) [43].

Строк здійснення позапланового заходу не може перевищувати десяти робочих днів, а щодо суб'єктів малого підприємництва - двох робочих днів [43].

На підставі наказу (рішення, розпорядження) оформляється посвідчення (направлення) на проведення заходу державного нагляду (контролю) [43].

У посвідченні (направленні) на проведення заходу зазначаються [43]:

- найменування органу державного нагляду (контролю), що здійснює захід;
- найменування суб'єкта господарювання та/або його відокремленого підрозділу або прізвище, ім'я та по батькові фізичної особи - підприємця, щодо діяльності яких здійснюється захід;
- місцезнаходження суб'єкта господарювання та/або його відокремленого підрозділу, щодо діяльності яких здійснюється захід;

- номер і дата наказу (рішення, розпорядження), на виконання якого здійснюється захід;
- перелік посадових осіб, які беруть участь у здійсненні заходу, із зазначенням їх посади, прізвища, ім'я та по батькові;
- дата початку та дата закінчення заходу;
- тип заходу (плановий або позаплановий);
- форма заходу (перевірка, ревізія, обстеження, огляд, інспектування тощо);
- підстави для здійснення заходу;
- предмет здійснення заходу;
- інформація про здійснення попереднього заходу (тип заходу і строк його здійснення).

Підставами для здійснення позапланових заходів є [43]:

- подання суб'єктом господарювання письмової заяви до відповідного органу державного нагляду (контролю) про здійснення заходу державного нагляду (контролю) за його бажанням;
- виявлення та підтвердження недостовірності даних, заявлених суб'єктом господарювання у документі обов'язкової звітності;
- перевірка виконання суб'єктом господарювання приписів, розпоряджень або інших розпорядчих документів щодо усунення порушень вимог законодавства, виданих за результатами проведення попереднього заходу органом державного нагляду (контролю);
- звернення фізичної особи (фізичних осіб) про порушення, що спричинило шкоду її (їхнім) правам, законним інтересам, життю чи здоров'ю, навколишньому природному середовищу чи безпеці держави, з додаванням документів чи їх копій, що підтверджують такі порушення (за наявності). Позаплановий захід у такому разі здійснюється територіальним органом державного нагляду (контролю) за наявністю погодження центрального органу виконавчої влади, що реалізує

державну політику у відповідній сфері державного нагляду (контролю), або відповідного державного колегіального органу.

- неподання суб'єктом господарювання документів обов'язкової звітності за два звітні періоди підряд без поважних причин або без надання письмових пояснень про причини, що перешкоджали поданню таких документів;
- доручення Прем'єр-міністра України про перевірку суб'єктів господарювання у відповідній сфері у зв'язку з виявленими системними порушеннями та/або настанням події, що має значний негативний вплив на права, законні інтереси, життя та здоров'я людини, захист навколишнього природного середовища та забезпечення безпеки держави;
- настання аварії, пожежі, смерті потерпілого внаслідок нещасного випадку або професійного захворювання, що було пов'язано з діяльністю суб'єкта господарювання;
- за рішенням суду;
- звернення посадових осіб органів місцевого самоврядування про порушення суб'єктом господарювання вимог законодавства у випадках, коли право на подання такого звернення передбачено законом.

У зв'язку з військовою агресією проти України на підставі постанови Кабінету Міністрів України від 13.03.2022 № 303 припинено проведення планових та позапланових заходів державного нагляду (контролю) і державного ринкового нагляду на період воєнного стану, введеного Указом Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64 "Про введення воєнного стану в Україні".

Пунктом 2 вищевказаної постанови дозволено здійснення позапланових заходів державного нагляду (контролю) в окремих сферах, за наявності загрози, що має негативний вплив на права, законні інтереси, життя та здоров'я людини, захист навколишнього природного середовища та забезпечення безпеки держави. Проведення таких заходів можливе виключно на підставі рішення

центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у відповідній сфері.

Наступним кроком є зміст додатків до Акта, складеного за результатами проведення планового (позапланового) заходу державного нагляду (контролю) щодо дотримання суб'єктом господарювання вимог законодавства у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів, а саме:

- додаток 1, що містить перелік питань щодо проведення планового (позапланового) заходу державного нагляду (контролю) за дотриманням вимог законодавства про охорону атмосферного повітря;
- додаток 2, що містить перелік питань щодо проведення планового (позапланового) заходу державного нагляду (контролю) за дотриманням вимог законодавства про охорону і раціональне використання вод та відтворення водних ресурсів;
- додаток 3, що містить перелік питань щодо проведення планового (позапланового) заходу державного нагляду (контролю) за дотриманням вимог законодавства про використання та охорону земель;
- додаток 4, що містить перелік питань щодо проведення планового (позапланового) заходу державного нагляду (контролю) за дотриманням вимог законодавства про поводження з відходами, пестицидами та агрохімікатами;
- додаток 5, що містить перелік питань щодо проведення планового (позапланового) заходу державного нагляду (контролю) за дотриманням вимог законодавства про природно-заповідний фонд;
- додаток 6, що містить перелік питань щодо проведення планового (позапланового) заходу державного нагляду (контролю) за дотриманням вимог законодавства про охорону, захист, використання та відтворення лісів;
- додаток 7, що містить перелік питань щодо проведення планового (позапланового) заходу державного нагляду (контролю) за дотриманням

вимог законодавства про охорону, використання і відтворення риби та інших водних біоресурсів;

- додаток 8, що містить перелік питань щодо проведення планового (позапланового) заходу державного нагляду (контролю) за дотриманням вимог законодавства про охорону, утримання зоологічних колекцій, у тому числі диких тварин у неволі;
- додаток 9, що містить перелік питань щодо проведення планового (позапланового) заходу державного нагляду (контролю) за дотриманням вимог законодавства під час ведення мисливського господарства та здійснення полювання;
- додаток 10, що містить перелік питань щодо проведення планового (позапланового) заходу державного нагляду (контролю) за дотриманням вимог законодавства про використання і охорону надр.

3.2 Аналіз актів перевірок природно-заповідного та лісового фонду Львівської області

Державна екологічна інспекція у Львівській області в період з 16 листопада по 29 листопада 2021 року провела плановий захід державного екологічного нагляду (контролю) Державного підприємства «Боринський щодо дотримання суб'єктом господарювання вимог законодавства у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів Державне підприємство "Боринське лісове господарство", вході якого виявлено порушення природоохоронного законодавства в межах території природно-заповідного фонду, а саме Національного природного парку «Бойківщина». Згідно з проведеної перевірки було складено акт № 867/06/1203 від 29.11.2021 року.

Дана форма акту є затверджена Міністерством енергетики та захисту довкілля України, а саме наказом від 26 листопада 2019 року № 450 «Про затвердження Уніфікованої форми акта, складеного за результатами

проведення планового (позапланового) заходу державного нагляду (контролю) щодо дотримання суб'єктом господарювання вимог законодавства у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів».

Основний зміст акту містить:

- дату складення 29 листопада 2021 року та номер - № 867/06/1203 ;
- зазначається тип заходу, в даному випадку плановий;
- інформацію про суб'єкт господарювання на території якого здійснюється захід державного нагляду (контролю). В цьому вікні варто вписати код згідно з ЄДРПОУ або реєстраційний номер облікової картки платників податків, місцезнаходження суб'єкта господарювання, номер телефону, телефаксу та адреса електронної пошти). Вид суб'єкта господарювання за класифікацією суб'єктів господарювання, які можуть бути суб'єктами мікро-, малого, середнього або великого підприємства. Зокрема, зазначається ступінь ризику (високий ризик: 41 – 100 балів, середній: 21 – 40, незначний ризик: 0 – 20) та вид об'єкта та/або вид господарської діяльності, яка зазначається класифікатором видів економічної діяльності, або скорочено КВЕД — це код, який містить усі можливі напрямки роботи підприємств;
- номер та дату розпорядчого документа, на виконання якого проводиться захід державного нагляду (контролю) та посвідчення або направлення на проведення перевірки;
- тип заходу державного нагляду (контролю), тобто плановий або позаплановий;
- форма заходу державного нагляду (контролю), яка може бути у вигляді перевірки, ревізії, огляду або іншої форми, визначеної законом;
- дата початку та завершення перевірки;
- дані про останні проведені заходи державного нагляду (контролю);

- список осіб, що беруть участь у проведенні заходу державного нагляду (контролю), а саме посадових осіб органу державного нагляду (контролю) з вмістом повної назви посади та прізвищем, ім'ям та по батькові;
- найменування посади, прізвища, ім'я та по батькові керівника суб'єкта господарювання (відокремленого підрозділу) або уповноваженої ним особи;
- найменування посади, прізвища, ім'я та по батькові третьої особи вразі її присутності;
- процес проведення заходу (його окремої дії), якщо він фіксувався суб'єктом господарювання або посадовою особою органу державного нагляду (контролю) засобами аудіотехніки або відеотехніки.

Наступним кроком описується загальна інформація про діяльність суб'єкту господарювання на момент перевірки з зазначенням відповідних документів, які були надані при проведенні заходу державного нагляду (контролю) та короткий опис виявлених порушень. В даному акті вказано, що до НПП «Бойківщина» включені до складу лісництва ДП «Боринське лісове господарство», тому господарська діяльність підприємства на території природно-заповідного фонду повинна здійснюватися відповідно до вимог Закону України «Про природно-заповідний фонд України». Перевіркою було встановлено, що ДП «Боринське лісове господарство» в 2020 році видало лісорубний квиток на проведення санітарних рубок в кварталі, який входить в межі територій природно-заповідного фонду загальнодержавного значення НПП «Бойківщина» без затверджених Міністерством екології та природних ресурсів України відповідних лімітів, а також без відповідного дозволу, що видається Львівською ОДА, тому даний лісовий квиток є виданим з порушенням чинного законодавства і вирубані дерева на ділянці проведені незаконно.

Зокрема, проаналізовано лист-звернення, щодо проведення рубок лісу на території Мохнатського лісництва ДП «Боринське лісове господарство» та

встановлено, що рубка є законною та фактів порушення природоохоронного законодавства не має.

Наступною по змісту є таблиця з переліком питань щодо проведення заходу державного нагляду (контролю), яка містить власне питання щодо дотримання суб'єктом господарювання вимог законодавства, позначку ступеня ризику суб'єктом господарювання, позицію суб'єкта господарювання щодо негативного впливу вимог законодавства (від 1 до 4 балів), відповіді на задані питання (так, ні або не розглядалося) та нормативне обґрунтування.

За структурою в акті присутній перелік нормативно-правових актів, відповідно до яких складено перелік питань щодо проведення заходу державного нагляду (контролю), який має містити назву нормативно-правового акту та дату і номер державної реєстрації.

Наступним пунктом є наявність або відсутність виявлених порушень вимог законодавств з описом. Обов'язково мають бути присутні відповідні статті, які було порушено в ході проведення перевірки, опис фактичних обставин та відповідних доказів, що підтверджують наявність порушення вимог законодавства, опис негативних наслідків, що настали в результаті порушення вимог законодавства та ризику настання негативних наслідків від провадження господарської діяльності, яка зазначається згідно з формою визначення ризиків настання негативних наслідків від провадження господарської діяльності).

В акті перевірки присутні порушення Закону України «Про природно-заповідний фонд», «Про відходи», постанови КМУ від 23 травня 2007 року «Про врегулювання питань щодо спеціального використання лісових ресурсів».

Наступним послідовним етапом є перелік питань для суб'єктів господарювання щодо здійснення контролю за діями (бездіяльністю) посадових осіб органу державного нагляду (контролю), тобто чи дотримана поетапність проведення заходу, яке включає всі дії, які повинен зробити перевіряючий орган перед проведенням заходу державного нагляду (контролю). Якщо контролюючий орган не виконав свої обов'язки, керівник суб'єкта

господарювання або уповноважена особа може написати пояснення до зауваження.

Після цього присутня частина акту, в якій інформація заповнюється за бажанням суб'єкта господарювання – це оцінка щодо професійного рівня посадових осіб органу державного нагляду (контролю), які проводили захід.

Потім ідуть підписи, найменування посади та ініціали з прізвищем осіб, які були присутні при перевірці. Це особи контролюючого органу, який проводив перевірку, керівник суб'єкта господарювання або уповноважена ним особа та за присутності треті особи, які брали участь у проведенні заходу. Окрім цього, один примірник акту надається керівнику або уповноваженій ним особі, який повинен це зафіксувати підписом в акті, який залишається в контролюючому органі та вказати кількість сторінок акту та дату, коли був отриманий акт. В разі відмови від підписання керівником суб'єкта господарювання або уповноваженій ним особі, третіми особами акту, потрібно зафіксувати це після всіх підписів.

В акті перевірки міститься додаток 5 з перелік питань щодо проведення планового (позапланового) заходу державного нагляду (контролю) за дотриманням вимог законодавства про природно-заповідний фонд. Дані питання мають нормативне обґрунтування згідно з законодавства та під час перевірки позначаються відповідями: так, ні та не розглядалося. Також, кожне питання відповідає певному ступеню ризику суб'єкту господарювання.

Згідно з додатком 5 на період проведення перевірки розглядалися такі питання:

- режим території та об'єкта природно-заповідного фонду з урахуванням їх класифікації та цільового призначення додержується;
- чи наявне положення про територію чи об'єкт природно-заповідного фонду, затверджене відповідно до вимог статті 5 ЗУ № 2456;
- чи здійснюється первинний облік кадастрових відомостей щодо територій та об'єктів природно-заповідного фонду;

- чи наявне охоронне зобов'язання території та об'єктів природно-заповідного фонду або їх частин, що створюються чи оголошуються без вилучення земельних ділянок, що вони займають, передаються під охорону підприємствам, установам, організаціям і громадянам обласними, Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями, органом виконавчої влади Автономної Республіки Крим з питань охорони навколишнього природного середовища;
- чи виконуються вимоги до системи охоронних знаків;
- чи здійснюється в межах ліміту спеціальне використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду;
- чи встановлюється ліміт щороку для інших територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення, що не мають спеціальних адміністрацій для їх управління, ліміт визначено відповідно до затверджених положень про них;
- чи видано у межах ліміту дозвіл на спеціальне використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення (крім корисних копалин);
- чи проводиться нумерація дерев, що підлягають вирубуванню, під час відведення насадження для проведення вибіркової санітарної рубки;
- чи наявна нумераційна відомість дерев, призначених для вибіркової санітарної рубки за додатком 4 до Санітарних правил, із зазначенням породи, категорії технічної придатності і підстав для відбору їх для рубки;
- чи дотримуються вимоги щодо заборони проведення робіт і заходів, які є джерелом підвищеного шуму та неспокою, в період масового розмноження тварин (з 01 квітня по 15 червня);
- інформація про розроблені та здійснені заходи, спрямовані на збереження, охорону та захист лісів, у якій відображають санітарний стан лісів, обсяги здійснених заходів з поліпшення санітарного стану лісів, визначають основні заходи щодо запобігання чи ліквідації наслідків аварій та стихійного лиха, подано органу виконавчої влади з питань

лісового господарства Автономної Республіки Крим, територіальним органам Держлісагентства, а також державним спеціалізованим лісозахисним підприємствам;

- чи забезпечується охорона об'єктів, що занесені до Червоної книги України;

Відповідно до того, що під час даної планової перевірки є виявлено факт порушення Закону України «Про природно-заповідний фонд» розраховано суму збитків відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 541 «Про затвердження такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної порушенням законодавства про природно-заповідний фонд» за незаконну рубку 85 дерев на території НПП «Бойківщина», яка становить 179 359 гривень.

Керівник лісового господарства заперечив виявлене порушення та аргументував свою думку в листі, який був додатком до акту.

Державна екологічна інспекція у Львівській області в період з 24 червня по 08 липня 2021 року провела позаплановий захід державного екологічного нагляду (контролю) Державного підприємства «Славське лісове господарство» щодо дотримання суб'єктом господарювання вимог законодавства у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів. Згідно з проведеної перевірки було складено акт № 475, 479/06/675 від 08.07.2021 року.

Перевірка ДП «Славське ЛГ» проведена відповідно з попереднім зверненням громадянина України, який в своєму зверненні навів чіткі аргументи щодо факту порушення природоохоронного законодавства з інформація про суб'єкт господарювання, який проводить, чи на території якого відбуваються можливі порушення вимог природоохоронного законодавства у галузі охорони, захисту використання та відтворення лісів.

Державна екологічна інспекція у Львівській області направила звернення громадянина з усіма підготовленими документами до Державної екологічної

інспекції України, які надали відповідне погодження на проведення позапланового заходу державного нагляду (контролю).

Наступним кроком Державна екологічна інспекція у Львівській області створила внутрішній наказ на проведення заходу та направлення на позапланову перевірку.

Акт складений відповідно до всіх вимог та містить всю потрібну інформацію та встановлено, що у період масового розмноження диких тварин з 1 квітня до 15 червня 2021 року проводились роботи по заготівлі деревини на санітарних рубках лісу, а відповідно до ст.39 Закону України «Про тваринний світ» у період масового розмноження диких тварин, з 1 квітня до 15 червня, забороняється проведення робіт та заходів, які є джерелом підвищеного шуму та неспокою (пальба, проведення вибухових робіт, феєрверків, санітарних рубок лісу, використання моторних маломірних суден, проведення ралі та інших змагань на транспортних засобах).

Річ у тому, що у квітні-травні у птахів та тварин зазвичай народжується потомство. А зайвий шум може їх налякати та навіть змусити залишити дитинчат. Тому дотримання цих умов сприяє популяції звірів [45].

Інспекторами було проведено обміри зрізаних пнів в межах ділянок та зафіксовано це в польову перелікову відомість, яка містить: назву суб'єкта господарювання, де здійснено рубку, діаметри зрізаних пнів, кількість зрізаних дерев та посади та прізвища осіб, які зафіксували даний факт.

Відповідно до заміряних діаметрів проведено розрахунок обчислення розміру шкоди заподіяної лісу внаслідок незаконної рубки 53 дерев, який проведений відповідно до додатка № 1 Постанови КМУ від 23 липня 2008 року № 665 «Про затвердження такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної лісу», яка становить 360 904,69 грн.

Акт має додаток 6 з перелік питань щодо проведення планового (позапланового) заходу державного нагляду (контролю) за дотриманням вимог законодавства про охорону, захист, використання та відтворення лісів. Дані питання мають нормативне обґрунтування згідно з законодавства та під час

перевірки позначаються відповідями: так, ні та не розглядалося. Також, кожне питання відповідає певному ступеню ризику суб'єкту господарювання.

Згідно з додатком 6 на період проведення перевірки розглядалися такі питання:

- чи розроблено проект організації та розвитку лісового господарства;
- чи затверджені матеріали лісовпорядкування;
- чи наявні планово-картографічні матеріали лісовпорядкування;
- підставою для рубок формування і оздоровлення лісів є матеріали лісовпорядкування та обстежень, які проводяться власниками лісів і постійними лісокористувачами;
- у разі проведення зазначених рубок у деревостанах, не запроектованих лісовпорядкуванням, власники лісів і постійні лісокористувачі повідомляють про це орган виконавчої влади з питань охорони навколишнього природного середовища Автономної Республіки Крим, обласну, Київську та Севастопольську міські держадміністрації;
- чи наявний для проведення рубок формування і оздоровлення лісів власником лісів або постійним лісокористувачем лісорубний квиток, що видається в установленому порядку відповідно до вимог пункту 55 Правил, затверджених ПКМУ N 724;
- види, обсяги, строки, місце та особливості здійснення заходів з поліпшення санітарного стану лісів визначено державними спеціалізованими лісозахисними підприємствами, органом виконавчої влади з питань лісового господарства Автономної Республіки Крим, територіальними органами Держлісагентства, а також власниками лісів, постійними лісокористувачами на основі погоджених відповідно до вимог статті 291 Лісового кодексу України матеріалів лісовпорядкування, а також результатів оцінки санітарного стану лісових насаджень;
- вибіркові санітарні рубки;
- перелік заходів з поліпшення санітарного стану лісів, складений власником лісів, постійним лісокористувачем за формою, встановленою

додатком 1 до Санітарних правил, погоджено державним спеціалізованим лісозахисним підприємством, органом виконавчої влади з питань лісового господарства Автономної Республіки Крим та відповідним територіальним органом Держлісагентства (у межах природно-заповідного фонду - погоджено також обласними, Київською та Севастопольською міськими держадміністраціями);

- документи для погодження переліку заходів з поліпшення санітарного стану лісів подано в повному обсязі відповідно до вимог абзацу восьмого пункту 5 Санітарних правил;
- санітарні рубки призначаються в насадженнях, ушкоджених пожежами, шкідниками, хворобами лісу, внаслідок аварій та стихійного лиха, що викликають деградацію лісових деревостанів;
- призначення санітарних рубок здійснюється з урахуванням категорій стану дерев, встановлених у додатку 3 до Санітарних правил;
- вибіркові санітарні рубки проводяться власниками лісів, постійними лісокористувачами шляхом вилучення з насаджень сухостійних, відмираючих, дуже ослаблених насаджень, пошкоджених пожежами, шкідниками, хворобами лісу і внаслідок аварій та стихійного лиха (окремих дерев або їх груп);
- під час відведення насадження для проведення вибіркового санітарного рубок проводиться нумерація дерев, що підлягають вирубуванню, починаючи з тих, що мають ступінь товщини стовбура 24 сантиметри і більше на висоті 1,3 метра;
- складено нумераційну відомість дерев, призначених для вибіркової санітарної рубки, згідно з додатком 4 до Санітарних правил із зазначенням породи, категорії технічної придатності і підстав для відбору їх для рубки.

На рис. 3.1 наведено графік кількості проведених планових та позапланових перевірок, здійснених Державною екологічною інспекцією у

Львівській області на території природно-заповідного фонду Львівської області у 2020-2022 роках.

Рисунок 3.1 – Кількість планових та позапланових перевірок на території природно-заповідного фонду у 2020-2022 роках

В період 2020 року розпочалася епідемія COVID-19, тому в зв'язку з запровадженими карантинними обмеженнями, деяка частина планових та позапланових заходів було не проведено.

Відповідно до даних наведених в графіку в 2021 році було проведено загалом 55 перевірок на території природно-заповідного фонду Львівської області. Планових і позапланових перевірок було майже в однакову кількість.

Починаючи з 24 лютого 2022 року планових та позапланових перевірок не проводилося у зв'язку з повномасштабним вторгненням Російської Федерації на територію України та дією Постанови Кабінету Міністрів України від 13.03.2022 року № 303 «Про припинення заходів державного нагляду (контролю) і державного ринкового нагляду в умовах воєнного стану». Тому у

2022 році було проведено всього лиш 4 перевірки на території природно-заповідного фонду Львівської області.

На рис. 3.2 наведено графік кількості проведених планових та позапланових перевірок здійснених Державною екологічною інспекцією у Львівській області на території лісового фонду Львівської області у 2020-2022 роках.

Рисунок 3.2 – Кількість планових та позапланових перевірок лісового фонду у 2020-2022 роках

В період 2020 року проведено загалом 30 перевірок лісового фонду Львівської області, через епідемію COVID-19, деякі планові перевірки було відмінено через карантинні обмеження, тому кількість позапланових заходів значно більша.

Відповідно до даних наведених в графіку в 2021 році було проведено загалом 69 перевірок на території лісового фонду Львівської області. Позапланових заходів суттєво більше, що означає активність громадських звернень, щодо припущення порушення природоохоронного законодавства в сфері охорони навколишнього природного середовища.

У зв'язку з агресією Російської Федерації у 2022 році було проведено загалом 30 перевірок.

В табл. 3.1 описано збитки, які нараховано Держаною екологічною інспекцією у Львівській області в період 2020 по 2023 рік на території природно-заповідного фонду у Львівській області.

Таблиця 3.1 - Збитки за порушення природоохоронного законодавства на території природно-заповідного фонду в період 2020 по 2023 рік

2020		2021		2022		2023	
Планова перевірка	Позапланова перевірка	Планова перевірка	Позапланова перевірка	Планова перевірка	Позапланова перевірка	Планова перевірка	Позапланова перевірка
99 432 грн	1 758 грн	2 216 461 грн	95 221 грн	0 грн	0 грн	0	257 011 грн
Всього: 101 190 грн		Всього: 2 311 682 грн		Всього: 0 грн		Всього 257 011 грн	

Відповідно до вищенаведених даних на рис. 3.3 наведено діаграму відсоткового співвідношення нарахованих збитків в ході проведення планових та позапланових перевірок на території природно-заповідного фонду Львівської області.

Рисунок 3.3 – Збитки нараховані в ході проведення планових та позапланових перевірок на території природно-заповідного фонду Львівської області

З наведеної діаграми узагальнюючи більше порушень на території природно-заповідного фонду з завданою шкодою для довкілля нараховується в ході проведення планових перевірок. Дана ситуація виникає внаслідок, не відповідності виконання обов'язків служби охорони природно-заповідного фонду.

В свою чергу збитків в ході проведення позапланових перевірок на територіях природоохоронного-фонду в рази менше. Цей стан пояснюється тим, що позапланові перевірки здебільшого проводяться внаслідок розгляду громадських звернень або скарг, а відповідно до абзацу 5 частини 1 ст.6 Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності», підставою для проведення позапланової перевірки є звернення фізичної особи (фізичних осіб) про порушення, що спричинило шкоду її (їхнім) правам, законним інтересам, життю чи здоров'ю, навколишньому природному середовищу чи безпеці держави, з додаванням документів чи їх копій, що підтверджують такі порушення (за наявності).

Окрім того відповідно до ст.3 Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності», з врахуванням Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обмеження втручання у діяльність суб'єктів господарювання», розглядаються тільки обґрунтовані звернення, які містять інформація про суб'єкт господарювання, який проводить, чи на території якого відбуваються можливі порушення вимог природоохоронного законодавства у галузі охорони, захисту використання та відтворення лісів, що унеможливило проведення відповідної перевірки.

Здебільшого заповідні території мають свій режим території, який має обмежені місця до яких немає вільного доступу для відвідувачів, тому громадська активність там менше, що і зменшує кількість скарг на адресу Державної екологічної інспекції.

Аналізуючи проведення перевірок на території природно-заповідного фонду Львівської області можна зробити висновок, що планові перевірки більш

ефективні для виявлення правопорушень навколишнього природного середовища.

В табл. 3.2 описано збитки, які нараховано Держаною екологічною інспекцією у Львівській області в період 2020 по 2023 рік на території лісового фонду у Львівській області.

Таблиця 3.2 - Збитки за порушення природоохоронного законодавства на території лісового фонду в період 2020 по 2023 рік

2020		2021		2022		2023	
Планова перевірка	Позапланова перевірка	Планова перевірка	Позапланова перевірка	Планова перевірка	Позапланова перевірка	Планова перевірка	Позапланова перевірка
1 136 985 грн	2 547 235 грн	1 039 150 грн	2 709 323 грн	0 грн	1 286 595 грн	0	12 691 грн
Всього: 3 684 220 грн		Всього: 3 748 473 грн		Всього: 1 286 595 грн		Всього: 12 691 грн	

Відповідно до вищенаведених даних на рис. 3.4 наведено діаграму відсоткового співвідношення нарахованих збитків в ході проведення планових та позапланових перевірок на території лісового фонду Львівської області.

Рисунок 3.3 – Збитки нараховані в ході проведення планових та позапланових перевірок на території лісового фонду Львівської області

Проведення позапланових перевірок в лісовому фонді Львівської області більш продуктивні ніж планові.

Ліс є доступним для відвідування усіх верств населення в будь-яку ділянку на території, що посилює громадський контроль на території лісового фонду. В Державну екологічну інспекцію у Львівській області надходить багато звернень, що незаконних рубок на територіях лісового фонду області, тому для перевірки даного факту інспектори виїжджають з позаплановим заходом контролю.

Збитки заподіяні лісовому та природно-заповідному фонду виставляються винній особі, яка може бути виявлена під час проведення перевірки або правоохоронними органами в ході проведення слідства. Кошти за скоєні збитки направляються в ту територіальну громаду на території, якої було здійснено правопорушення.

Висновок до розділу

На території Львівської області заходи державного нагляду (контролю) за дотриманням природоохоронного законодавства на територіях природно-заповідного та лісового фонду в межах своїх повноважень здійснює Державна екологічна інспекція у Львівській області.

За результатами перевірок встановлена екологічна та економічна ефективність з нарахуванням збитків на територіях природно-заповідного фонду Львівської області.

87% коштів від загальної кількості перевірок за рік в природно-заповідному фонді припадає на планові перевірки, що вказує на недосконалість виконання службових обов'язків службою охорони території природно-заповідного фонду.

На територіях лісового фонду області 60% від загальної суми збитків нараховані в ході проведення позапланових перевірок. Така ситуація відбувається через те, що такі перевірки проводяться через громадські звернення та скарги.

ВИСНОВКИ

Лісовий та природно-заповідний фонд України – це важлива ресурсна та екологічна база територій з високим видовим біорізноманіттям, для збереження яких необхідно проводити регулярний контроль за додержанням природоохоронного законодавства.

Основним видом порушення чинного природоохоронного законодавства на територіях лісового фонду є незаконна рубка дерев, яка передбачає відшкодування шкоди за кожне дерево в залежності від породи і товщини стовбура.

Повноваження державного контролю за дотриманням законодавства про охорону і використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду та про охорону, захист, використання та відтворення лісів на територіях природно-заповідного та лісового фондів здійснює Державна екологічна інспекція у Львівській області. В ході проведення перевірки можуть бути виявлені порушення, які тягнуть за собою розрахунок заподіяної шкоди, а кошти за дане правопорушення направляються в бюджет територіальної громади на території якої здійснено екологічну шкоду.

За результатами проведеного дослідження встановлено, що на територіях природно-заповідного фонду Львівської області переважають планові перевірки і, відповідно, значна сума коштів від загальної кількості перевірок за рік нараховуються внаслідок виявлених порушень у ході проведення таких перевірок. Така ситуація вказує на недосконалість виконання службових обов'язків службою охорони на території природно-заповідного фонду.

На територіях лісового фонду області більша сума збитків нараховується в ході проведення позапланових перевірок. Така ситуація відбувається через те, що такі перевірки проводяться через громадські звернення та скарги.

Проведений аналіз актів планових та позапланових перевірок доводить екологічний та економічний ефект заходів державного нагляду (контролю) на територіях лісового та природно-заповідного фонду Львівської області.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Природно-заповідний фонд Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України: веб-сайт URL: <https://mepr.gov.ua/diyalnist/napryamku/pryrodno-zapovidnyj-fond/>
2. Природно-заповідний фонд (ПЗФ) WWF-України: веб-сайт URL: <https://sfmu.org.ua/pryrodno-zapovidnyy-fond-pzf>
3. Природні території та об'єкти природно-заповідного фонду (ПЗФ) України. Смарагдова мережа MCL GROUP: веб-сайт URL: <https://mcl.kiev.ua/prirodnye-territorii-i-obekty-prirodno-zapovednogo-fonda-pzf-ukrainy-izumrudnaja-set/>
4. Природні заповідники в Україні Природні парки: веб-сайт URL: <https://www.nationalparks.in.ua/zapovidnyky/pryrodni/>
5. Природно-заповідний фонд Wownature: веб-сайт URL: <https://wownature.in.ua/oberihaumo/pryrodno-zapovidnyy-fond/>
6. Національні природні парки України Природні парки: веб-сайт URL: <https://www.nationalparks.in.ua/pryrodni-parky/>
7. Що таке національний природний парк? Гомішальські ліси національний природний парк: веб-сайт URL: <https://gomilsha.org.ua/shcho-take-natsionalnyy-pryrodnyy-park/>
8. Що таке національний природний парк, мета його створення Департамент екології та природних ресурсів Львівської обласної державної адміністрації: веб-сайт URL: <https://deplv.gov.ua/2016/07/26/shho-take-nacziionalnyj-pryrodnyj-park-meta-jogo-stvorennya/>
9. Попович С.Ю. Природно-заповідна справа : навч. посіб. / Київ : Арістей, 2007. 480 с.
10. Стаття 43. Літопис природи територій та об'єктів природно-заповідного фонду України Протокол UA : веб-сайт URL: https://protocol.ua/ua/pro_prirodno_zapovidniy_fond_ukraini_stattya_43/#google_ignette

11. Масляк П. О., Шищенко П. Г. Географія України: пробний підручник для 8-9 класів середньої школи – Київ: Зодіак-ЕКО, 1996. 432 с.
12. Біосферні заповідники Природні парки: веб-сайт URL: <https://www.nationalparks.in.ua/zapovidnyky/biosferni/>
13. Лісове господарство Готуйтеся серйозНО до географії: веб-сайт URL: <https://geografiamotozil2.jimdofree.com/головна/лісове-господарство-україни-та-світу>
14. Лісовий фонд України. Реферат Osvita.ua: веб-сайт URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/geograf/26005/>
15. Основи меліорації та ландшафтознавства Науково-методичний центр вищої та фахової передвищої освіти: веб-сайт URL: https://www.shevchenkove.org.ua/person_syte/Goch/Dosvid/Osn%20меліорац%20елект%20поб%202020/6/6.htm
16. Постанова Кабінету Міністрів України від 16 травня 2007 р. № 733 «Порядок поділу лісів на категорії та виділення особливо захисних лісових ділянок» Урядовий портал: веб-сайт URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/79608955>
17. Об'єктивна інформація щодо лісів Товариство лісівників України: веб-сайт URL: <https://tlu.kiev.ua/nasha-dijalnist/profesiino-pro-lis/objektivna-informacija-shchodo-lisiv.html>
18. Лісовпорядкування WWF-Україна URL: <https://sfmu.org.ua/lisovporjadkuvannya>
19. Лісовпорядкування: Методи Ведення Лісового Господарства EOS DATA ANALYTICS: веб-сайт URL: <https://eos.com/uk/blog/lisovporiadkuvannia/>
20. Методики Державна екологічна інспекція України: веб-сайт URL: <https://www.dei.gov.ua/post/2225>
21. Постанова Кабінету Міністрів України від 10 травня 2022 року № 575 «Про затвердження спеціальних такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної порушенням законодавства про природно-заповідний фонд» Верховна Рада України: веб-сайт URL: rada.gov.ua

22. Постанова Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 541 «Про затвердження такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної порушенням законодавства про природно-заповідний фонд» Верховна Рада України: веб-сайт URL: rada.gov.ua

23. Постанова Кабінету Міністрів України від 23 липня 2008 р. № 665 «Про затвердження такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної лісу» Верховна Рада України: веб-сайт URL: rada.gov.ua

24. Мережа територій та об'єктів природно-заповідного фонду Департамент екології та природних ресурсів Львівської обласної державної адміністрації: веб-сайт URL: <https://deplv.gov.ua/merezha-terytorij-ta-obyektiv-pryrodno-zapovidnogo-fondu/>

25. Збереження біологічного різноманіття Західне міжрегіональне управління лісового та мисливського господарства: веб-сайт URL: https://w.forest.gov.ua/activities_recreation

26. Національні парки та заповідники Львівської області Природні парки: веб-сайт URL: <https://www.nationalparks.in.ua/pryrodni-parky/lviv/>

27. Національний природний парк Wikipedia: веб-сайт URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Національний_природний_парк_

28. Про парк Національний природний парк «Бойківщина»: веб-сайт URL: <https://boikivshchyna-park.in.ua/pro-nas/pro-park/>

29. Національний природний парк «Королівські Бескиди» Королівські Бескиди національний природний парк: веб-сайт URL: <https://korolivskibeskydy.org/>

30. Національний природний парк «Північне Поділля» Карпати info: веб-сайт URL: <https://www.karpaty.info/ua/uk/lv/zl/pidhirtsi/sights/podillya/>

31. Карта парку Північне Поділля національний природний парк: веб-сайт URL: <https://park-podillya.com.ua/pro-park/карта-парку/>

32. Природно-заповідний фонд Львівської області dglib: веб-сайт URL: <https://dglib.nubip.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c969b05e-3a4f-4283-aa8f-113279e26dbb/content>

33. Яворівський національний природний парк Львів відкритий для світу: веб-сайт URL: <https://lviv.travel/ua/places/attractions/yavorivskiy-natsionalnyi-pryrodnii-park>

34. Про парк Яворівський національний природний парк: веб-сайт URL: <https://yavorivskiy-park.in.ua/pro-nas/pro-park/>

35. Природний заповідний «Розточчя» Карпаты info: веб-сайт URL: <https://www.karpaty.info/ua/uk/lv/jv/ivano.frankove/sights/roztochchya/>

36. Ліси Львівщини Львівське обласне управління лісового та мисливського господарства: веб сайт URL: https://lvivlis.gov.ua/lviv_forests

37. Про ДП «ЛІСИ УКРАЇНИ» Ліси України: веб-сайт URL: <https://e-forest.gov.ua/about-us/>

38. Ліси комунальних лісогосподарських підприємств «Галсільліс»: веб-сайт URL: <http://galsillis.org.ua/komunalne-lisove-gospodarstvo-lvivschny/lisy-komunalnyh-lisogospodarskyh-pidpryyemstv/>

39. Чим особливий військовий ліс? Розмова із керівником «Волинського військового лісгоспу» ВолиньPost: веб-сайт URL: volynpost.com

40. Як правильно рахувати екологічні збитки України від війни? Вокс України: веб-сайт URL: <https://voxukraine.org/yak-pravylno-rahuvaty-ekologichni-zbytku-ukrayiny-vid-vijny>

41. Конспект лекцій з сайту PROMETHEUS до курсу «Оцінка шкоди довкіллю від російської агресії» PROMETHEUS: веб-сайт URL: <https://prometheus.org.ua>

42. ЕкоЗагроза ЕкоЗагроза: веб-сайт URL: ecozagroza.gov.ua

43. Закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» Верховна Рада України: веб-сайт URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-16#Text>

44. Якими бувають перевірки? Помічник підприємця: веб-сайт URL: <https://sbc.regulation.gov.ua/inspections/publication/view?id=32>

45. У лісах та парках розпочався сезон тиші. Як і навіщу його дотримуватися Українська правда: веб-сайт URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2021/04/2/244435/>

46. Інформаційно-аналітичні матеріали Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України з питання «Аналіз площ природно-заповідного фонду України в розрізі адміністративно-територіальних одиниць за 2020 рік» Wownature: веб-сайт URL: <https://wownature.in.ua/wp-content/uploads/2021/05/Dovidka-PZF-2020-V3.0-.pdf>

47. Стан відображення в програмних документах України та статус реалізації положень Конвенції ООН про охорону біологічного різноманіття UNDP: веб-сайт URL: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/ua/UNDP_RepVasilyk_Web_1.pdf

48. Що таке Смарагдова мережа і чому вона потрібна українцям Екодія: веб-сайт URL: https://ecoaction.org.ua/emerald-ua.html?gad_source=1&gclid=Cj0KCQiA5fetBhC9ARIsAP1UMgGHTFBQ2bGKjDyZrPbXPywiJS-9A-tFq7VvnPPDfkAoZExUhpYxQaAjX_EALw_wcB

49. Смарагдова мережа в Україні WWF-Україна: веб-сайт URL: <https://sfmu.org.ua/smaragdova-merezha-v-ukrayini>

50. Юридична відповідальність за порушення законодавства про природно-заповідний фонд Studfile: веб-сайт URL: <https://studfile.net/preview/5252691/page:27/>

51. Відповідальність за порушення лісового законодавства Місцеве самоврядування України: веб-сайт URL: <https://brada.gov.ua/society/vidpovidalnist-za-porushennia-lisov/#:~:text=Перелік%20порушень%20>

52 Кримінальна відповідальність за незаконну порубку або незаконне перевезення, зберігання, збут лісу Avtoreferat: веб-сайт URL: https://oduvvs.edu.ua/wp-content/uploads/2016/06/Avtoreferat_Budyachenko_O.M..pdf